

VYSOKÁ ŠKOLA EKONOMICKÁ V PRAZE
FAKULTA MEZINÁRODNÍCH VZTAHŮ

KONVERGENČNÍ KRITERIA A ČESKÁ REPUBLIKA –
CESTA DO EMU

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce:
Prof. Ing. Božena Plchová, CSc.

Autor práce:
Dana Fantová

Praha 2006

Prohlašuji,

že tuto diplomovou práci na téma „Konvergenční kritéria a Česká republika – cesta do EMU“
jsem vypracovala samostatně s použitím literatury a podkladů uvedených v příloženém
seznamu.

V Praze dne

.....

Dana Fantová

Děkuji vedoucí mé diplomové práce paní Prof. Ing. Boženě Plchové, CSc. za odborné vedení při zpracování této práce a za poskytnutí cenných připomínek. Dále děkuji všem těm, kteří mě podporovali při studiu i při závěrečném zpracování diplomové práce.

Obsah

Úvod.....	- 5 -
1. Vznik a vývoj Evropské měnové unie.....	- 7 -
2. Přínosy a náklady společné měny	- 9 -
3.Nominální konvergence – obecné vymezení kritérií	- 11 -
3.1. Monetární kritéria	- 11 -
3.1.1. Cenová stabilita.....	- 11 -
3.1.2. Účast v ERM II.....	- 11 -
3.1.3. Konvergence úrokových sazeb	- 12 -
3.2. Fiskální kritéria.....	- 12 -
3.2.1. Schodek veřejných rozpočtů.....	- 12 -
3.2.1.1. Pakt stability a růstu (PSR).....	- 12 -
3.2.2. Vládní dluh	- 18 -
4. Stav plnění maastrichtských kritérií v České republice	- 19 -
4.1. Plnění fiskálních kritérií.....	- 19 -
4.1.1. Schodek veřejných financí	- 19 -
4.1.2. Vládní dluh	- 22 -
4.2. Plnění monetárních kritérií.....	- 23 -
4.2.1. Inflace.....	- 23 -
Úrokové sazby	- 24 -
4.2.2.	- 24 -
4.2.3. Měnový kurz.....	- 25 -
5. Změna úlohy ČNB v souvislosti se vstupem do EU a EMU	- 27 -
5.1. Role ČNB	- 27 -
5.2. Měnová politika ČNB po vstupu do EU a do Eurozóny.....	- 29 -
5.3. Fungování Evropské centrální banky (ECB) v rozšířené měnové unii	- 30 -
6. Zavedení eura v ČR – způsob a načasování	- 34 -
7. Reálná konvergence.....	- 36 -
7.1. Reálný kurz	- 38 -
7.1.1. Balassa – Samuelsonův efekt	- 40 -
7.2. Relativní cenová hladina	- 42 -
7.3. Ekonomická sladěnost ČR s Eurozónou	- 46 -
7.3.1. Teorie optimálních měnových oblastí.....	- 46 -
7.3.2. Hodnocení stupně ekonomické harmonizace ČR s Eurozónou.....	- 48 -
7.3.2.1. Cyklická a strukturální sladěnost	- 48 -
7.3.2.2. Přizpůsobovací mechanismy.....	- 52 -
7.4. Vliv přímých zahraničních investic na reálnou konvergenci	- 61 -
Závěr.....	- 64 -
 Literatura	- 68 -
Seznam tabulek	- 70 -
Seznam grafů	- 71 -
Přílohy	- 72 -

Úvod

Vstup České republiky do Evropské měnové unie je v současné době hojně diskutovaným tématem. Z úst politiků, odborníků i laiků zaznívají různé názory, které se v mnohém liší. O tom zda vůbec přijmout společnou měnu, ať v kratším či delším časovém horizontu, již nemůže být řeč. Vstupem do Evropské unie v roce 2004 jsme totiž mimo jiné přijali závazek, že euro jako svou národní měnu přijmeme. To, co zůstává stále otázkou je načasování našeho vstupu do Eurozóny. I když se to může na první pohled jevit jako snadný úkol, opak je pravdou a nelze na něj pohlížet pouze z jednoho směru. Slovíčko „Kdy?“ v sobě zahrnuje mnoho komplexních témat, která by sama o sobě vydala na nespočet studií.

Často, hlavně z úst politiků, slyšíme o vstupu České republiky do Eurozóny jen v souvislosti s tím, jak je či není schopna plnit fiskální či monetární konvergenční kritéria. To je však pouze jednou částí tématu. Splnění maastrichtských kritérií nám zaručuje, že budeme moci vstoupit do systému ERM II a po dvou letech přijmout společnou měnu, nezaručuje však již, že nám tato jednotná měna přinese právě ty výhody, pro které jsme se rozhodli ji přijmout.

Druhou stránkou věci je reálná konvergence, kterou splnění maastrichtských kritérií zaručí jen z malé části. Snad pro obtížnost jejich jednoznačného pevného vymezení nejsou další kritéria reálné konvergence v podmínkách vstupu do EMU explicitně stanovena.

Cílem této práce je zhodnotit pozici České republiky v souvislosti s jejím vstupem do EMU z komplexního hlediska. V úvodu je zmíněna stručná historie vzniku a vývoje Evropské měnové unie. Dále jsou shrnuty výhody a rizika spojená se společnou měnou a obecně vymezena maastrichtská konvergenční kritéria a také podmínky, které klade na členy měnové unie ve fiskální oblasti Pakt stability a růstu. V další části bude pojednáno o nominální konvergenci, čili o tom, jak je schopna ČR plnit podmínky konvergence formulované na summitu v Maastrichtu na počátku devadesátých let minulého století.

Vstupem České republiky do měnové unie se také podstatně změní postavení České národní banky. Těmito změnami a také rozhodováním Evropské centrální banky a možných rizicích s ním spojených se budu zabývat v další kapitole.

Největší část je věnována nejobsáhlejšímu tématu spojenému se vstupem naší ekonomiky do unie se společnou měnou - reálné konvergenci. Snahou je podat co nejlepší odpověď na otázku, proč je tak nezbytné se na vstup do EMU co nejlépe připravit a jaká je současná pozice České republiky při hodnocení stupně reálné konvergence k Eurozóně. Cílem

rozhodně není říci, zda je vhodnější vstoupit za čtyři, pět, šest či více let. Takovouto odpověď, bohužel, neznají ani ti největší odborníci.

Otázka „Kdy?“ je téma, které se bude rozhodovat na poli politické, a tak doufejme, že naši politici nebudou k radám odborníků hluší.

1. Vznik a vývoj Evropské měnové unie

Myšlenka hlubší spolupráce v měnové oblasti se zrodila dávno předtím, než byly podniknuty první kroky k integračnímu procesu. Situace v tehdejší době však nebyla myšlenke propojit země nejen na poli obchodním a vytvořit měnovou unii nakloněna. Tyto záměry tak byly na několik desítek let utlumeny, postupem času však vyvstala potřeba čelit jak destabilizačním vlivům působícím na tehdejší Evropské společenství (ES) zvnějšku, tak odvrátit negativní dopady výkyvů směnných kurzů na vzájemný obchod uvnitř společenství.

Na počátku sedmdesátých let dvacátého století byl přijat Wernerův plán, jehož obsahem byl návrh postupného zavedení společné měny. Počítalo se v něm s desetiletým přípravným obdobím a třístupňovým procesem integrace. Z důvodu zhroucení měnového systému a dalších nepříznivých vlivů na ekonomiku, jako bylo rapidní zvýšení cen způsobené ropnými šoky byl tento plán odložen. O více než dvě desetiletí později byly principy obsažené v tomto dokumentu využity při sestavování Maastrichtské smlouvy, která obsahovala mimo jiné také projekt budování Hospodářské a měnové unie. O několik let později byla některá ustanovení Smlouvy upravena, právní úprava článků souvisejících s hospodářskou a měnovou unií však zůstala téměř nezměněna.

V článku 2 je cíl týkající se EMU následující: „...podporovat ekonomický a sociální pokrok a vysokou úroveň zaměstnanosti a dosahovat vyvážený a trvale udržitelný rozvoj, zejména vytvořením prostoru bez vnitřních hranic, posilováním ekonomické a sociální soudržnosti a zavedením hospodářské a měnové unie, nakonec zahrnující v souladu s ustanoveními této Smlouvy jednotnou měnu". Článek 2 Smlouvy obsahuje další odkaz na HMU jako prostředek k dosažení cíle a definuje úkoly Společenství takto: "Úkolem Společenství je vytvořením společného trhu a hospodářské a měnové unie, stejně jako prováděním společných politik nebo činností uvedených v článcích 3 a 4 podporovat harmonický, vyvážený a trvale udržitelný rozvoj hospodářského života, vysokou úroveň zaměstnanosti a sociální ochrany, rovné zacházení s muži a ženami, trvale udržitelný a neinflační růst, vysoký stupeň konkurenceschopnosti a konvergence ekonomické výkonnosti, vysokou úroveň ochrany a zlepšování kvality životního prostředí, zvyšování životní úrovně a kvality života, hospodářskou a sociální soudržnost a solidaritu mezi členskými státy." V článku 4 jsou pak formulovány zásady týkající se činnosti členských států Společenství v oblasti hospodářské a měnové politiky, aby bylo dosaženo úzké koordinace hospodářských

politik členských států. V článku 8 se potom hovoří o vzniku institucí zodpovědných za provádění měnové politiky Unie.

V roce 1999 se záměry obsažené v těchto dokumentech staly skutečností a většina zemí tehdejší Evropské unie vyměnila své měny za euro.

V první řadě bylo nutné zamezit nežádoucím výkyvům směnných kurzů. Přístupy k řešení tohoto problému se napříč Evropskou unií nejdříve lišily, poté však z důvodu rostoucí inflace Francie společně s Belgií ustoupily od svého návrhu a přijaly řešení navržené SRN a podporované Nizozemím. Tyto země požadovaly nejprve odstranit příčiny výkyvů směnných kurzů a zajistit cenovou stabilitu. Oproti tomu Francie společně s Belgií a Komisí plánovaly nejprve zafixovat směnné kurzy.

Dalším krokem bylo vytvoření Evropského měnového systému (EMS) v roce 1979, který se zakládal na spolupráci centrálních bank členských států Evropského společenství. Vznikla košová jednotka ECU (European Currency Unit) a byl vytvořen kursový, intervenční a úvěrový mechanismus.

V roce 1992 zaznamenal systém svou první krizi, neboť Státy jen málo využívaly možnosti přizpůsobit své směnné kurzy. Jediné dva státy dokázaly udržet stanovenou odchylku svých kurzů od ECU, tehdy stanovenou na $\pm 2,25\%$, a to Německo a Holandsko. U zbývajících zemí byly odchylky větší a Itálie a Velká Británie měly výkyvy tak velké, že z Evropského měnového systému dočasně vystoupily. V roce 1993 bylo proto fluktuální pásmo velmi rozšířeno až na $\pm 15\%$. I přes všechna úskalí provázející EMS je ale jeho přínos hodnocen pozitivně.

Třetí fáze budování měnové unie byla započata v roce 1999 nahrazením EMS systémem EMS II. Měna ECU byla nahrazena eurem v poměru 1:1. Od 1.1. navázalo jedenáct států Unie nenávratně své měny na euro, přičemž byly respektovány kurzy měn k ECU z prosince 1998. Řecko vstoupilo do Eurozóny 1. ledna 2001, kdy byla drachma zafixována na euro směnným kurzem z 31. prosince 2000.

Bankovky a mince eura byly dány do oběhu 1. ledna 2002, kdy začalo stahování národních měn ve dvanácti státech Evropské unie.

2. Přínosy a náklady společné měny

I když by se na první pohled mohlo zdát, že kladů, které přináší jednotná měna, je více, bylo by mylné se domnívat, že toto je důvod, aby euro bylo zavedeno co nejdříve. Přínosy a rizika můžeme porovnat se dvěma závažími, z nichž každé leží na jedné misce váhy. Nezáleží na množství, ale na hmotnosti. Pokud zde nebudou jiné možnosti, jak ovlivňovat hospodářský vývoj země, nevýhody budou mít větší váhu než výhody. Pokud zde však bude možnost poradit si i jinými způsoby, pak bude moci stát, který jednotnou měnu přijal, bez obav čerpat z výhod, které euro nabízí. Člen Bankovní rady ČNB Pavel Racocha k tomuto tématu dodává: "Optimálním časem pro přijetí eura bude doba, kdy výhody přistoupení k Hospodářské a měnové unii (EMU) převáží nevýhody tohoto kroku." Porovnávat výhody a nevýhody není lehké, neboť jejich vymezení je obtížné a nejednoznačné.

Výhody

- odstranění transakčních nákladů
- snížení možnosti vzniku měnové krize
- pozitivní signál pro investory
- usnadnění podmínek při cestování
- transparentnost cen

Nevýhody

- ztráta možnosti korigovat měnovou politiku
- částečné omezení vlivu na fiskální politiku

Společnou měnou odpadnou transakční náklady při devizových obchodech a zajišťování proti kursovým rizikům, což je považováno za největší plus jednotné měny. Sníží se také pravděpodobnost vzniku měnové krize. Nižší náklady i stabilní měna by mohly přilákat zahraniční investory. Většina obyvatel však pocítuje jako největší výhodu fakt, že si nebudou muset vyměňovat měnu při cestách po velké části Evropy. Díky společné měně by mělo být jednodušší porovnání cen v jednotlivých zemích, neboť odpadne složité přepočítávání.

Plněním podmínek konvergence by následně mělo docházet ke stabilizaci ekonomik a většímu růstu.

Ztráta možnosti použít monetární a z části také fiskální nástroje v případě negativních šoků v ekonomice je velkým mínusem v případě, že země není ekonomicky sladěná s ostatními zeměmi měnové unie, nebo v situaci, kdy se ekonomika neumí s negativním vývojem v ekonomice vypořádat jinými nástroji.

Rizika nesouladu vývoje naší země s ostatními státy Eurozóny nastávají tehdy, pokud by Českou republiku postihl negativní šok. V případě nízké sladěnosti je málo pravděpodobné, že by stejný vývoj byl i v ostatních zemích. Evropská centrální banka bere v úvahu vývoj v celé měnové unii a její rozhodnutí by nebyla ku prospěchu malé české ekonomiky.

Plněním kritérií nominální konvergence se má předcházet destabilizačním vlivům, které by mohly působit na ekonomiku Eurozóny. To, že daná země plní maastrichtská kritéria, a tedy nominálně konverguje se zeměmi Eurozóny, však ještě nezaručuje její reálnou konvergenci. Reálná konvergence nemusí být v souladu s některými kritérii a některých případech může nominální sblížování brzdít reálnou konvergenci. Česká republika tak například může narazit při sblížování své cenové hladiny s cenovými hladinami ostatních států Evropské unie.¹ „Je také nutné zdůraznit, že vliv na větší stabilitu prostředí pro podnikání a vyšší růst ekonomiky, což je považováno za jednu z výhod, se zatím v zemích, které přijaly euro, nepotvrdil. Oživování ekonomik Eurozóny zasažených stagnací je jen velmi pozvolné.“² Negativně na budování silné pozice eura působí také fakt, že dvě z největších ekonomik, které se v minulosti velmi zasazovaly o to, aby byla veškerá pravidla dodržována, porušují kritérium týkající se rozpočtového schodku bez významných následků. Svým jednáním vzbuzují velkou nevoli především u menších států Evropské měnové unie, které mají právem pocit neférového přístupu.

Další problém nastává, když dvě země nemají homogenní hospodářství a není snadný přesun kapitálu a pracovních sil mezi oběma zeměmi. Jednotný kurz pro obě země může způsobovat značné potíže, neboť nezohledňuje ekonomicky rozdílné oblasti a narušuje komparativní výhody mezinárodního obchodu.

¹ O reálné konvergenci bude podrobněji pojednáno dále.

² Fantová, D. (2004) Konvergenční kritéria a Česká republika - cesta do EMU, bakalářská práce, VŠE

3. Nominální konvergence – obecné vymezení kritérií

Je jasné, že současné státy Evropské měnové unie se chtějí co nejvíce vyvarovat vlivům, které by podryvaly stabilitu měny a následně tak ohrožovaly hospodářský vývoj členských států. Proto musí každý uchazeč o členství splnit pět požadavků z měnové a fiskální oblasti (v některých případech postačuje pouze příznivý vývoj směřující ke stanoveným hodnotám), což by mělo možnosti vzniku nepříznivých ekonomických situací eliminovat.³

3.1. Monetární kritéria

V oblasti měnové jsou požadavky následující:

- cenová stabilita,
- konvergence úrokových sazeb
- účast v mechanismu směnných kurzů

3.1.1. Cenová stabilita

Co se týče cenové stability, nesmí mít země průměrnou inflaci sledovanou během jednoho roku před šetřením více než o 1,5 % vyšší než je průměrný růst cen ve třech cenově nejstabilnějších zemích.

3.1.2. Účast v ERM II

Minimálně dva roky před šetřením musí země „pobývat“ v mechanismu měnových kurzů Evropského měnového systému, tzv. ERM II (Exchange Rate Mechanism II). Po tuto dobu bude směnný kurz zafixován na euro s maximální povolenou odchylkou ± 15 %. Stát nesmí v tomto období devalvovat bilaterální směnný kurz své měny vůči měně kteréhokoli jiného členského státu z vlastní iniciativy.

³ Domnívám se, že těchto pět podmínek není v současné podobě plně vyhovujících, zároveň je však jasné, že explicitní vymezení jiných či dalších lépe definovaných podmínek je velice obtížné.

3.1.3. Konvergence úrokových sazeb

V průběhu jednoho roku před šetřením pak také musí země udržovat průměrnou dlouhodobou nominální úrokovou sazbu tak, aby nepřekročila o více než 2 % průměr tří cenově nejstabilnějších zemí.

3.2. Fiskální kritéria

3.2.1. Schodek veřejných rozpočtů

Podle fiskálního kritéria by skutečný ani plánovaný schodek veřejných financí neměl překročit 3 % hrubého domácího produktu měřeného v běžných cenách. V některých případech však může i v případě vyšších hodnot být plnění této podmínky považováno za uspokojivé, a to v tehdy, když schodek sice převyšuje danou hodnotu, ale podstatně klesl nebo se neustále snižoval až na úroveň blížící se doporučené hodnotě. Další případ je ten, kdy bylo zvýšení schodku pouze výjimečné a dočasné a neodchýlilo se příliš od stanovené hodnoty.

3.2.1.1. Pakt stability a růstu (PSR)

Pakt stability a růstu je dohoda mezi členy Eurozóny, která se týká koordinace jejich rozpočtových politik. Je nastavena tak, členské země v případě vysokého schodku státního rozpočtu nebo vysokého veřejného dluhu neohrožovaly stabilitu Eura a nezvyšovaly inflaci v Eurozóně. Tato dohoda se částečně vztahuje i na země Evropské unie, které se rozhodly ponechat si svou národní měnu.

Již před vytvořením Hospodářské a měnové unie vyvstaly u účastníků obavy z možných dopadů, které by mohl mít nekontrolovaný růst a velký objem rozpočtového deficitu některého z budoucích členů. Při přijetí společné měny totiž země ztrácí možnost autonomně ovlivňovat svou měnovou politiku a pomocí jejích nástrojů čelit ekonomickým šokům. Rozpočtová politika a užití jejích prostředků tak v tomto případě nabývá na významu.

Při společné měně také vlády cítí menší odpovědnost z její stability proto se mohou více uchýlovat k tomu, že problémy budou řešit rozpočtovými schodky. Jejich jednání pak negativně ovlivní všechny státy, které společnou měnu využívají.

Nadměrná emise dluhopisů, kterými vláda kryje svůj deficit může vést k omezení přímých investic a tlaku na růst úrokových měr na kapitálovém trhu, což může podlomit ekonomický růst.

Každým z budoucích členů byly tyto faktory brány jako velmi závažné a ohrožující vývoj společné měny. Tyto obavy měly za následek jak formulování konvergenčních kritérií, kde jednou z podmínek je udržovat schodek státního rozpočtu maximálně na hranici 3% HDP. V letech 1996-1997 se však některé země, aby snížily deficit pod tuto stanovenou hranici či prokázaly snižování veřejného dluhu, začaly uchýlovat ke „kreativnímu účetnictví“, nebo přijímaly opatření, která byla zaměřena jen na snížení deficitu v daném roce.

Tento jev se nelíbil hlavně Německu, neboť právě jejich měna byla v té době jednou z nejstabilnějších měn. Proto němečtí politici usilovali o to, aby Euro dosáhlo také takové stability.

Pod tlakem německé veřejnosti přišla vláda SRN s návrhem na utužení rozpočtového schodku. Účastníci měli uzavřít mezi sebou tzv. „Pakt stability“, jehož nejvýraznějším rysem bylo automatické uvalení sankcí proti státu, který připustí vznik nadměrného schodku. Způsob uvalování sankcí se však ostatním státům zdál příliš přísný a návrh v podobě předložené Německem nebyl přijat. Na dublinském jednání v roce 1996 byl tedy přijat mírnější návrh nazvaný „Pakt o stabilitě a růstu“. Automatismus sankcí byl na tomto jednání nahrazen automatickým projednáváním sankcí.

Současné zásady:

- schodek veřejných financí nesmí překročit 3 % HDP
- veřejný dluh musí být menší než 60 % HDP nebo se musí snižovat

Pokud vyvstane hrozba, že nějaká země tyto podmínky poruší, může ji Evropská komise napomenout. Pokud ani poté nebudou podmínky dodrženy, musí daná země vypracovat plán, jakým způsobem je chce v budoucnu tyto prohřešky napravit. Jestliže ani poté nepostupuje podle tohoto plánu, mohou z toho vyplývat následující sankce:

- peněžní sankce ve výši 0,2 - 0,7 % HDP země v závislosti na závažnosti porušení dohody
- Rada může požadovat složení určité peněžní částky, která se zemi vrátí, až bude zase splňovat kritéria Paktu stability

- země může být vyzvána, aby před vydáním dluhopisů zveřejnila veškeré údaje o této emisi
- Evropská investiční banka může být vyzvána, aby změnila svojí výpůjční politiku vůči této zemi

Tyto sankce se neuplatňují v případě mimořádné události (např. přírodní katastrofa) nebo dlouhotrvající hospodářské krize. O sankcích rozhoduje dvoutřetinovou většinou hlasů Rada, dotyčná země nemá při tomto rozhodování žádný hlas.

Ve třetí etapě zavádění společné měny začala Komise dohlížet na rozpočtové politiky zejména států Eurozóny. První problém se objevil u Irska, a to kupodivu ne s rozpočtovým deficitem, nýbrž s přebytkem. V roce 2000, v období silného růstu této ekonomiky, vykazovala Irská republika přebytek ve výši 3,5% HDP. Tento silný růst byl také doprovázen vyšší inflací než v ostatních zemích Eurozóny. Irská vláda však pro další období počítala s velkým růstem veřejných výdajů, neboť růst byl z hlediska vnitřní struktury irské ekonomiky nevyvážený. Toto deklarovala ve svém stabilizačním rozpočtovém programu, který je každý člen povinen předkládat Komisi a Radě. Růst výdajů by tak zafixoval rozpočtový přebytek i přes očekávaný růst příjmů na dosavadní úrovni. Irsku bylo Komisí doporučeno omezení „expansionistického programu rozpočtových výdajů“, který by mohl tlačit na růst inflace.

Na počátku roku 2003 se vyskytl opačný problém u dvou nejsilnějších států Unie: Francie a Německo, u nichž rozpočtové schodky přesáhly hranici 3% HDP.

Zatímco Německo, které na počátku tak vehementně prosazovalo co nejstriktnější pravidla, odložilo některá opatření snižující daně a zavedlo úsporná opatření na straně výdajů, podobně jako Portugalsko v roce 2001, Francie zavedení jakýchkoli opatření odmítlo. Oba státy také prohlásily, že nebudou moci splnit původně zamýšlený stabilizační střednědobý program a posunuly termín přechodu k vyrovnanému rozpočtu (původním termínem byl rok 2004).

Evropská Komise se tak dostala do situace, kdy byla nucena zvažovat navržené potrestání. Nakonec však doporučila Radě upustit od sankcí s ohledem na „mimořádné okolnosti“ způsobené válkou v Iráku. Tento důvod je paradoxně uveden i přesto, že Francie i Německo patří k největším kritikům této válečné akce.

U některých menších zemí, jako Rakousko, Belgie či Španělsko, které již dosáhly vyrovnaných rozpočtů, však tento přístup vyvolal velké rozhořčení. Razantnější postup požaduje také Evropská centrální banka.

Odmítnutí sankcí a zvolnění doporučení Komise podle pravidel Paktu stability a růstu pro Německo a Francii, dva největší členy Eurozóny, je však nebezpečný precedens. Nastane tak situace, které se právě Německo tolik obávalo před přijetím společné měny. Sankce procedury nejsou spouštěny automaticky, ale rozhoduje se o nich na politické půdě. Doporučení Komise může zůstat prakticky nevyslyšeno. Země s dlouhodobě nadměrným schodkem tak mohou vyvinout dostatečný politický tlak, aby jejich porušování pravidel zůstalo nepotrestáno.

V březnu roku 2005 se ministři členských zemí dohodli na základních změnách Paktu stability a růstu. Nová podoba Paktu, i když zachovává hranice pro deficity vládního rozpočtu a vládního zadlužení, poskytla státům velkou volnost v určování toho, co do deficitu zahrnou. V případě Německa tak nebudou zahrnuty náklady spojené se sjednocením, Francie vyloučí prostředky určených na vojenskou a rozvojovou pomoc. Nové členské země si mohou odečítat výdaje spojené s reformou důchodů a to až po dobu pěti let, přičemž každý rok se limit pro odečitatelnou částku sníží o 20%. Kromě těchto nákladů si mohou členské země odečíst také náklady spojené se sjednocováním Evropy.

Zde jsou popsány jednotlivé body reformy Paktu stability a růstu zveřejněné agenturou Reuters.

Zůstane nezměněno:

- * Základní limit rozpočtového schodku na třech procentech hrubého domácího produktu a schodek veřejného dluhu na 60 procent HDP.
- * Porušení rozpočtových pravidel bude následováno varováním Evropské komise a doplněno doporučením EK v jakém časovém horizontu a jakým způsobem by měl být "nepovolený" deficit narovnan.

Sankce nebudou uvaleny:

- * V případě, že porušení daných pravidel bude malé a dočasné, a finance budou použity na:
 - pečování o mezinárodní stabilitu
 - dosažení evropských politických cílů, především pak sjednocení Evropy
 - investice do vzdělání, inovací, vývoje a boji proti nezaměstnanosti

- veřejné investice
- snižování zadlužení
- penzijní reformu (země, které odstartují penzijní reformu, budou moci z deficitu tyto investice "odepisovat" po dobu pěti let, v prvním roce 100 procent nákladů, v letech následujících 80, 60, 40 a 20 procent).

Cíle:

- * Střednědobým cílem pro nízké zadlužené země s rychlým růstem dluhu je jednaprocentní deficit rozpočtu ve vztahu k HDP, pro země s vysokým dluhem a nízkým tempem růstu je to pak rozpočet vyrovnaný nebo přebytkový.
- * V průměru je cílem zemí evropské pětadvacítky vyrovnaný rozpočet, nicméně ve střednědobém výhledu se cíle pro každou zemi mohou lišit podle jejich celkové zadluženosti, úrovně veřejných financí a potenciálu růstu.
- * Střednědobé cíle mohou být revidovány v momentu, kdy bude dokončeno zavedení hlavních strukturálních reforem, nebo každé čtyři roky tak, aby reflektovaly zadluženost, růst a rozpočtovou dosažitelnost cílů.
- * Země budou využívat "dobrých časů" ke snižování rozpočtových schodků a snažit se v této době o přebytky. "Dobré časy" jsou definovány jako doba, kdy ekonomika předčí svým výkonem předpoklady.
- * Země by měly "dostatečně snižovat" své zadlužení a dosáhnout hodnoty 60 procent HDP jako "uspokojivé úrovně."

Změny:

- * Země Eurozóny a země ERM-II (čekající na vstup do Eurozóny) by měly snižovat deficity svých rozpočtů o 0,5 procenta HDP ročně.
- * Země zavádějící strukturální změny (například penzijní reformu) se bez hrozby sankcí mohou vyhnout plnění svých střednědobých cílů.
- * Ministři financí zemí Eurozóny budou revidovat rozpočtový vývoj a implementaci minimálně jednou ročně.
- * Definice negativního vývoje ekonomiky, která umožňuje schodkové hospodaření, byla místo dosavadního dvouprocentního propadu HDP rozšířena na jakýkoliv pokles HDP nebo ztrátu výkonu ekonomiky v době, kdy růst HDP je blízko nulovým hodnotám.

Další možnosti, jak se vyhnout sankcím:

- * Země mohou získat více času k dosažení rozpočtové rovnováhy v případě, že zavádějí reformy, jejichž pozitivní vliv na výsledek se projeví až v delším časovém horizontu.
- * Země, která se proviní, bude mít šest místo čtyř měsíců k sjednání "rozpočtové nápravy" poté, co obdrží varování od Evropské komise.
- * Termín pro snížení růstu deficitu je jeden rok po jeho zjištění; v případě výše zmíněných okolností může být daná lhůta prodloužena o jeden rok.

Monitoring:

- * Systém dohledu nad národními rozpočty bude reformován, mj. vzniknou místní rozpočtové úřady, které budou doplňovat analýzy EU.
- * Statická data rozpočtu budou mít vyšší kvalitu a členské státy EU budou čelit sankcím v případě, že nebudou tato data podle pravidel zveřejňovat.

Názory na smysluplnost Paktu stability a růstu se velmi liší. Některými evropskými politiky byl kritizován, že nerespektuje přirozené hospodářské cykly. Zajímavým faktem je také to, že Pakt se nezabývá problémem nadměrného celkového zadlužení státu. Rada nepřijala část návrhu Evropské komise, kde se počítalo také se sankcemi za růst nadměrného zadlužení.

Vyvstává také otázka, zda a do jaké míry je vyrovnaný rozpočet každého člena Evropské měnové unie nezbytný. Vrovnaný rozpočet má být ve střednědobém horizontu zárukou toho, že při recesi nedojde k nadměrným schodkům. Podle statistické studie iniciované Komisí, která analyzuje dlouhodobé vztahy mezi dynamikou růstu HDP a salda státních rozpočtů v jednotlivých členských státech, je možné téměř ve všech státech (kromě Švédska a Finska, které by měly udržovat mírné přebytky) udržovat střední hodnotu rozpočtového salda, která velmi pravděpodobně umožní v případě recese setrvat pod limitem nadměrného schodku.

Jednou z nejzásadnějších kritik je také článek A. Alesiny a F. Giavazziho. Hlavní myšlenky obsažené v tomto článku můžeme shrnout do následujících bodů:

- Pakt se soustřeďuje pouze na schodky, místo toho, aby se zabýval strukturou rozpočtů a tudíž fiskální politikou jako takovou.
- Nedělá se rozdíl mezi zeměmi s vysokým a nízkým veřejným dluhem.

- Tvrdé lpění na 3% limitu vede vlády k tomu, že se uchylují k tvůrčímu účetnictví. Kromě toho, odchylky od limitu v řádu několika málo desetin procenta jsou pod úrovní statistické chyby.
- Evropa především potřebuje omezit rozsah rozpočtů, nikoli schodků. (Toto bylo implicitně zabudováno do původního německého návrhu.)

3.2.2. Vládní dluh

Podle tohoto kritéria nesmí být vládní dluh vyšší než 60 % HDP v tržních cenách.

Ten činil v roce 2003 v průměru pro 12 zemí Eurozóny 70,4 % a země jako Belgie či Itálie měly dluh přesahující 100 % HDP. Také pro vládní dluh platí podmínky stanovené v Paktu stability a růstu.

Podle ESA 95 zahrnuje vládní sektor centrální vládu,⁴ dále je tento sektor tvořen místními vládami a fondy sociálního zabezpečení. Do vládního sektoru podle této metodiky nejsou zahrnuty státem vlastněné podniky, veřejné finanční instituce a centrální banka.

Jiné používané metodologie států před vstupem do EU často vedly k rozdílným vykazovaným výsledkům plnění tohoto kritéria.

Evropský systém národního účetnictví, tzv. ESA 95 (European system of national accounts) je závazný pro všechny členské státy. Data jsou podle tohoto systému zpracovávána na aktuálním principu, všechny transakce jsou tedy zachycovány v době svého vzniku a při sestavování bilance vládního sektoru nejsou uvažovány finanční transakce. Nevýhodou metodologie je, že data jsou k dispozici s více než ročním zpožděním.

Současná podoba maastrichtských kritérií byla již mnohokrát kritizována za to, že vymezení požadavků je pouze kvantitativní a nehledí se na strukturu těchto ukazatelů, jako v případě schodku veřejných financí, nebo, že nejsou brány ohledy na rozdílný specifický historický vývoj jednotlivých zemí, i když byly v tomto ohledu učiněny ústupky. Dále je kritizován fakt, že výše růstu cen požadovaná v kritériích může některým zemím zkomplikovat cestu k vyrovnaní cenových hladin s vyspělejšími zeměmi.⁵

⁴ Centrální vládu tvoří následující instituce: Národní fond, centrálně řízené příspěvkové organizace a mimorozpočtové fondy.

⁵ Jde o projevy tzv. Balassa-Smuelsonova efektu, který je hlouběji rozebrán v kapitole 7.1.1

4. Stav plnění maastrichtských kritérií v České republice

4.1. Plnění fiskálních kritérií

4.1.1. Schodek veřejných financí

V současné době představují pro Českou republiku asi největší problém schodky veřejných rozpočtů. Vývoj od roku 1998 naznačuje Tabulka 1.

Tabulka 1: Saldo vládního sektoru bez čistých půjček jako % HDP

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006 odhad
Saldo v %	-2,4	-2,8	-4,4	-5,9	-6,8	-12	-3	-4,8	-3,8

Pozn.: Velké snížení schodku v roce 2004 oproti roku 2003 bylo způsobeno hlavně vyčleněním maximální hodnoty garance (160 mld. Kč, 6,2 % HDP- údaj z Eurostatu) poskytnuté Investiční a Poštovní bance).

Zdroj: MF ČR

Deficitní rozpočet je ovšem trnem v patě i některým členským státům EMU. V roce 2005 mělo ze zemí Eropské unie největší schodek Maďarsko (-6,1%), Portugalsko (-6%), Řecko (-4,5%) a Itálie (-4,1%). Schodek větší než deklarovaná 3 % HDP měly ještě další tři země Evropské unie.⁶

Do poloviny devadesátých let nepředstavovaly schodky veřejného rozpočtu pro Českou republiku problém. V první polovině dosáhla ČR i rozpočtového přebytku, v druhé polovině se však rozpočet dostal nejprve do neplánovaného, později již do schvalovaného deficitu. Podle vyjádření vlády by ke splnění kritéria v oblasti deficitu mohlo dojít kolem roku 2008.⁷ Ke zlepšení situace by měla dopomoci reforma veřejných financí, která je nemálo kritizována odborníky a jejíž výsledky se zatím výrazněji neprojevily.

Cyklický schodek

Tento schodek má následující vlastnosti:

- je způsoben kolísáním produktu během hospodářského cyklu
- je dočasný
- vyskytuje se pouze během hospodářské recese
- délka trvání je většinou dva po sobě následující roky

⁶ Údaje z Eurostatu, duben 2006

⁷ Viz dokument „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou“ (Dokument připravený Ministerstvem financí ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, schválený Vládou dne 12. ledna 2005)

Pokles dynamiky hospodářského růstu ovlivňuje jak výdajovou tak příjmovou stránku rozpočtu. Na straně výdajů se projevuje příklad zvýšenými dávkami v nezaměstnanosti a vyššími sociálními podporami. Příjmy pak z důvodu nižších daňových odvodů klesají.⁸

Strukturální deficit

- tento deficit je charakterizován následovně:
- příčinou je neudržitelná skladba příjmů a výdajů rozpočtu
- je způsoben především vysokým podílem mandatorních výdajů na celkových výdajích
- délka trvání není omezena

Jak již bylo uvedeno výše, strukturální deficit způsobují hlavně mandatorní výdaje. Jedná se o výdaje, které musejí být vypláceny bez ohledu na ekonomickou situaci. V České republice stoupl jejich podíl na celkových výdajích z 68 % v roce 1995 až na hodnoty přesahující 80 %.⁹ Při pozitivní demografickém vývoji nepředstavovaly mandatorní výdaje pro řadu zemí problém. V okamžiku negativního demografického vývoje je však Česká republika i další Evropské země nuceny se nad tímto problémem více zamýšlet a uvažovat o jeho nejlepším řešení. Takovým případem je i Česká republika.

Celková bilance veřejných financí je dána rozdílem v celkových příjmech a výdajích veřejných rozpočtů. Investiční výdaje, které vedle spotřebních tvoří část celkových výdajů vlády, jsou financovány z toho, co vláda nespotřebuje, tedy z vládních úspor. Schodkem pak rozpočet končí, jsou-li tyto celkové vládní úspory v daném roce nižší než celkové vládní investice. Vláda si na úhradu těchto výdajů půjčuje od domácích či zahraničních soukromých subjektů. Při půjčce od domácích soukromých subjektů se snižují jejich úspory a tím i zdroje soukromých investic. Tlak na přebytek na finančním účtu platební bilance je pak vytvářen při

⁸ Ekonomika by se v horizontu následujících let měla pohybovat kolem svého potenciálu. V důsledku malé absolutní produkční mezery bude cyklická složka veřejných rozpočtů velice nízká. Více viz Konvergenční program České republiky, listopad 2005 na stránkách Ministerstva financí ČR.

⁹ **Mandatorní výdaje** se skládají z výdajů vyplývajících ze zákona - zejm. sociální transfery, platba na penzijní připojištění, stavební spoření, platba státu do zdravotního pojištění, dluhová služba apod a výdajů vyplývajících z jiných právních norem a z výdajů vyplývajících ze smluvních závazků státu - záruky, transfery mezinárodním organizacím atd. Do mandatorních výdajů jsou zahrnuty i tzv. **quasi-mandatorní výdaje**, které jsou tvořeny zejména výdaji na aktivní politiku zaměstnanosti, výdaji na obranu, mzdami a platy v rozpočtové sféře a předurčenými kapitálovými výdaji.

nákupu doma emitovaných dluhopisů zahraničními subjekty, což způsobuje na druhé straně schodek běžného účtu platební bilance nebo nárůst domácích investic v zahraničí. Stát pak vytěšňuje soukromé domácí investice nebo je vytvářen schodek běžného účtu platební bilance.

Součástí připravovaných reforem by, kromě reformy zdravotnictví, důchodového systému či školství, o které budou rozebrány v části o reálné konvergenci, měla být také změna fungování České konsolidační agentury. ČKA je státní transformační institucí, která byla vytvořena, aby řešila finanční problémy vzniklé při ekonomických reformách v 90. letech. V posledních letech přebírala hlavně špatné úvěry z privatizovaných bank KB, České spořitelny, IPB a zčásti se podílela na restrukturalizaci některých firem se státní účastí. Celkově byly do ČKA a její předchůdkyně Konsolidační banky vyvedeny dluhy v hodnotě 590 miliard, instituce za ně zaplatila o 60 miliard méně. Ke konci září 2006 zde zbývaly dluhy vyvedené z českých bank v hodnotě asi 44 miliard korun.¹⁰

Změny týkající se činnosti této agentury se týkají především zabránění dalším převodům špatných půjček na ČKA. Po dohodě s Evropskou unií již nesmí poskytovat další pomoc bankám, proto se nyní usiluje o to, aby do agentury nepadaly nesplácené firemní půjčky. Dalším cílem je také omezení poskytování státních garancí, jejichž objem činil v lednu roku 2003 301 miliard korun. "Cílem je vytvořit systém, kdy břímě poskytované garance nese na svých bedrech vláda, která ji navrhuje, a nikoli následující vláda, které spadla do klína její úhrada," píše se v materiálu ministerstva.

ČKA by měla uhradit všechny transformační dluhy do konce roku 2007 a poté, stejně jako Fond národního majetku, ukončit svou činnost. Normálnímu stavu veřejných financí se lze přiblížit tím více, čím méně bude takových transformačních institucí, jako je ČKA. Je nutné počítat s tím, že desítky miliard z této částky budou muset být zaplacený ze státní pokladny.

K většímu dohledu nad útratami státu by mělo dojít i po sloučení státních fondů s rozpočtem. Státní fond pro zúrodnění půdy byl k 1.1. 2006 zrušen. Podmínky činnosti státních fondů budou dále standardizovány s podmínkami hospodaření státního rozpočtu. Výdaje fondů budou zahrnuty do střednědobého výdajového rámce a jejich výdaje se tak dostanou pod stejně přísný dohled jako výdaje státního rozpočtu.

¹⁰ http://aktualne.centrum.cz/ekonomika/cesko-a-ekonomika/clanek.phtml?id=240164&tro1031_0_3

Mezinárodní instituce hospodaření těchto fondů mimo státní instituce značně kritizují, neboť podle nich tak dochází k zastírání skutečného stavu jejich výdajů.

4.1.2. Vládní dluh

Hospodaří – li vláda delší dobu se schodkem, pak v delším časovém horizontu se tyto schodky stávají součástí dluhu, neboť z rozpočtových příjmů nelze tyto výdaje profinancovat. Nejvyšší podíl na veřejném dluhu, více než 80 %, má dluh státní, jehož růst byl způsoben především kumulací úhrady ztrát České konsolidační agentury a rostoucími mandatorními výdaji. Jeho rostoucí podíl na zadlužení je možno vypočítat z rostoucího salda státního rozpočtu vyznačeného v následující tabulce.

Tabulka 2 : Saldo státního rozpočtu jako %HDP

Zdroj: ČSÚ

Rostoucí zadlužení států bývá negativním signálem pro zahraniční investory, neboť řešení tohoto problému se neobejde bez omezování vládní spotřeby a rozpočtových škrťů. Odliv krátkodobého a zčásti také dlouhodobého kapitálu vytváří depreciační tlaky na domácí měnu

Rok	Saldo rozpočtu (v mld. Kč)	HDP (v mld. Kč)	Podíl na HDP v %
1990	-1	626,2	-0,2
1991	-14,7	753,8	-2,0
1992	-1,7	842,6	-0,2
1993	1,1	1 020,3	0,1
1994	10,4	1 182,8	0,9
1995	7,2	1 466,5	0,5
1996	-1,6	1 683,3	-0,1
1997	-15,7	1 811,1	-0,9
1998	-29,3	1 966,5	-1,5
1999	-29,6	2 080,8	-1,4
2000	-46,1	2 189,2	-2,1
2001	-67,7	2 352,2	-2,9
2002	-45,7	2 464,4	-1,9
2003	-109,1	2 577,1	-4,2
2004	-93,7	2 781,1	-3,4
2005	-56,3	2 970,2	-1,9

a tím dochází k odlivu investice ze země z důvodu obavami z nižších zisků z důvodů kursových ztrát.¹¹ Stav veřejného konsolidovaného dluhu v České republice, vyjádřeného jako % HDP, můžeme porovnat s dalšími zeměmi v Tabulce 3.

Tabulka 3 : Celkový konsolidovaný veřejný dluh jako % HDP

Rok	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
EU15 (od 2004 EU25)	70,6	72,4	70,9	68,7	67,8	63,9	63	62,3	64,0	62,4	63,4

¹¹ Někdy ovšem také nastává jev opačný, kdy slabá měna přiláká nové investory.

Eurozóna	73	74,5	74,3	73,5	72,1	69,5	69,2	68,1	69,3	69,8	70,8
Belgie	134	130,2	124,8	119,6	114,9	109,6	108,5	103,2	98,5	94,7	93,3
Dánsko	69,3	65,1	61,2	56,2	53	47,3	45,4	46,8	44,4	42,6	35,8
Finsko	57,1	57,1	54,1	48,6	47	44,6	44	41,3	44,3	44,3	41,1
Francie	54,6	57,1	59,3	59,5	58,5	57,2	56,8	58,2	62,4	64,4	66,8
Irsko	82,9	74,1	65	54,9	48,6	38,4	36,1	32,1	31,1	29,4	27,6
Itálie	123,2	122,1	120,2	116,3	114,9	110,6	109,5	105,5	104,2	103,8	106,4
Lucembursko	5,6	6,2	6,1	6,3	5,9	5,5	5,5	6,5	6,3	6,6	6,2
Německo	57	59,8	61	60,9	61,2	60,2	59,5	60,3	63,8	65,5	67,7
Nizozemí	77,2	75,2	69,9	66,8	63,1	55,9	52,9	50,5	51,9	52,6	52,9
Portugalsko	64,3	62,9	59,1	55	54,3	53,3	55,5	55,5	57	58,7	63,9
Rakousko	69,2	69,1	64,7	63,7	67,5	66,8	67,3	66	64,4	63,6	62,9
Řecko	108,7	111,3	108,2	105,8	105,2	106,2	106,9	110,7	107,8	108,5	107,5
Španělsko	63,9	68,1	66,6	64,6	63,1	60,5	56,8	52,5	48,9	46,4	43,2
Švédsko	73,6	73,5	70,5	68	62,7	52,8	54,4	52	51,8	50,5	50,3
Spojené království	51,8	52,2	50,8	47,6	45,1	42,1	38,9	37,6	39	40,8	42,8
Česká republika	:	:	12,9	13,7	14,3	16,6	23,3	28,8	30,0	30,6	30,5
Estonsko	:	:	6,9	6	6,5	5,1	4,8	5,5	6	5,4	4,8
Kypr	:	:	:	61,6	62,1	61,7	64,2	65,2	69,7	71,7	70,3
Litva	:	:	15,6	16,8	23,4	24,3	23,4	22,3	21,2	19,5	18,7
Lotyšsko	:	:	:	10,6	13,7	13,9	15,7	13,5	14,4	14,6	11,9
Maďarsko	:	:	64,2	61,9	61,2	55,5	53,4	55	56,7	57,1	58,4
Malta	:	:	51,5	64,9	60,8	61,3	66,1	61,2	71,3	76,2	74,7
Polsko	:	:	46,9	41,6	42,7	37,2	37,3	39,8	43,9	41,9	42,5
Slovenská republika	:	:	28,6	28,6	43,8	46,9	48,1	43,3	42,7	41,6	34,5
Slovinsko	:	:	:	23,9	26,4	27,6	27,5	29,7	29,1	29,5	29,1

Zdroj: Eurostat, ČSÚ

Stanovit jisté mantinely pro hospodaření s financemi státu je tedy jistě nezbytné, protože důsledky nevyrovnaných rozpočtů se mohou přelít i do ostatních států měnové unie nezávisle na tom, zda mají schodky či přebytky.

4.2. *Plnění monetárních kriterií*

4.2.1. Inflace

Inflaci v České republice v letech 1998 - 2005 a hodnotu inflačního kriteria pro roky 2001 - 2005 zachycuje Tabulka 4.

Tabulka 4: Inflace v ČR a hodnota inflačního kritéria

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Míra inflace v %	10,7	2,1	3,9	4,7	1,8	0,1	2,8	1,9
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací v %				1,6	1,1	1,2	0,9	1
Hodnota kritéria (2. řádek +1,5 p.b.)				3,1	2,6	2,7	2,4	2,5

Pozn.: Výhled inflace v EU pro roky 2004 – 2005 byl převzat z jarní ekonomické prognózy Evropské komise.

Zdroj: ČSÚ, „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou“ (Dokument připravený Ministerstvem financí ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, schválený Vládou dne 12. ledna 2005)

V první polovině devadesátých let až do roku 1998 byla inflace poměrně vysoká. Od roku 1999 se však růst cen výrazně zpomalil a v roce 2003 se blížila téměř nule.

Na základě projekcí Ministerstva financí ČR by Česká republika měla inflační kritérium plnit i nadále. ČNB stanovila inflační cíl od roku 2006 pro národní index spotřebitelských cen ve výši 3 %, ¹² V případě, že vývoj cen nebude v příštích letech odchylovat příliš dolů od cílové hodnoty 2 %, se bude Česká republika pohybovat nejspíše na horním okraji tohoto kritéria.

4.2.2. Úrokové sazby

S konvergencí úrokových sazeb nemá Česká republika problém mimo jiné také díky cenové stabilitě.

Dlouhodobá úroková sazba byla v prvních letech transformace až do roku 1997 relativně vysoká. Důvodem byla restriktivní politika v tomto období a také vývoj na poli měnové politiky v roce 1997, kdy došlo k přechodu od fixního kurzu na floating. Sazby dlouhodobě klesají, jak se můžeme přesvědčit z následujících tabulek.

Tabulka 5: Dlouhodobé úrokové sazby z korunových úvěrů

Rok	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Sazby v %	11,98	8,45	7,03	7,15	6,58	5,8

Zdroj: ČNB

Následující tabulka ukazuje vývoj úrokových sazeb z vládních dluhopisů a hodnotu kritéria úrokové míry pro roky 2001 – 2005.

¹² Viz materiál ČNB z 11.3. 2004 „Inflační cíl ČNB od ledna 2006“.

Tabulka 6: 10leté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu

Rok	2001	2002	2003	2004	2005
Průměr 3 zemí EU s nejnižší inflací v %	4,92	4,85	4,12	3,8	3,9
Hodnota kritéria (1. řádek +2 p.b.)	6,92	6,85	6,12	5,8	5,9
Česká republika	6,31	4,88	4,12	4,9	5,3

Zdroj: „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladěnosti ČR s eurozónou“ (Dokument připravený Ministerstvem financí ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, schválený Vládou dne 12. ledna 2005)

Prognóza úrokových sazeb z vládních dluhopisů se odvíjí od úspěšného dokončení konsolidace veřejných financí, neboť neúspěch v oblasti fiskálních reforem by mohl vést ke ztrátě důvěry investorů, což se může projevit v nárůstu rizikové premie dlouhodobých úrokových sazeb. Takovýto vývoj by ohrozil plnění konvergenčního kritéria úrokových sazeb.

4.2.3. Měnový kurz

Tabulky 7 a 8 ukazují, jaký byl vývoj nominálního kurzu CZK/EUR od ledna roku 1999 do září 2006.

Tabulka 7: Vývoj nominálního kurzu koruny vůči euru

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Leden	35,638	36,025	35,139	32,078	31,49	32,723	30,31	28,721
Únor	37,715	35,709	34,64	31,789	31,645	32,857	29,961	28,409
Březen	37,989	35,595	34,601	31,388	31,758	32,984	29,782	28,65
Duben	37,997	36,31	34,55	30,356	31,625	32,514	30,13	28,508
Květen	37,692	36,555	34,382	30,558	31,391	31,974	30,216	28,271
Červen	37,152	36,017	33,975	30,295	31,41	31,614	30,032	28,385
Červenec	36,521	35,619	33,855	29,749	31,877	31,521	30,191	28,445
Srpen	36,415	35,356	34,034	30,796	32,289	31,634	29,592	28,193
Září	36,356	35,425	34,188	30,193	32,354	31,6	29,305	28,38
Říjen	36,587	35,275	33,562	30,653	31,985	31,484	29,677	
Listopad	36,403	34,617	33,325	30,756	31,974	31,287	29,261	
Prosinec	36,054	34,817	32,592	31,192	32,313	30,647	28,975	

Zdroj: ČNB

Tabulka 8: Index vývoje nominálního kurzu (v % , průměrný kurz koruny vůči euru ve sledovaném období 32,54655 CZK/EUR = 100 %)

Rok	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
Leden	109,499	110,688	107,965	98,560	96,754	100,542	93,128	88,246
Únor	115,880	109,717	106,432	97,672	97,230	100,954	92,056	87,287
Březen	116,722	109,366	106,312	96,440	97,577	101,344	91,506	88,028
Duben	116,747	111,563	106,156	93,269	97,169	99,900	92,575	87,591
Květen	115,810	112,316	105,639	93,890	96,450	98,241	92,839	86,863
Červen	114,150	110,663	104,389	93,082	96,508	97,135	92,274	87,214
Červenec	112,212	109,440	104,020	91,404	97,943	96,849	92,763	87,398
Srpen	111,886	108,632	104,570	94,621	99,209	97,196	90,922	86,624
Září	111,705	108,844	105,043	92,769	99,408	97,092	90,040	87,198
Říjen	112,414	108,383	103,120	94,182	98,275	96,735	91,183	
Listopad	111,849	106,362	102,392	94,498	98,241	96,130	89,905	
Prosinec	110,777	106,976	100,140	95,838	99,282	94,164	89,026	

Zdroj: ČNB

Jak je vidět, udržení kurzu ve stanoveném fluktuačním pásmu by nemělo být pro Českou republiku větším problémem. Nejvíce se koruna propadla v dubnu roku 1999, kdy byl kurz vůči euru 37,997 CZK/EUR, což znamenalo že kurz byl o 16,75 % vyšší, než je průměr za sledované období, který činí 32,54655 CZK/EUR (=100 %). Naopak nejsilnější byla koruna vůči euru v srpnu roku 2006, kdy byl kurz 28,193 CZK/EUR, což je hodnota o 13,38 % nižší než průměr. Výkyvy kurzu koruny vůči euru nezaznamenávají větší hodnoty a dodržení kritéria kurzové stability je možno očekávat i budoucnu.

Chování měnového kurzu však může být významně ovlivněno samotným opuštěním dnešního režimu řízeného floatingu a vstupem do ERM II. Velmi důležité v tomto procesu je vhodné nastavení centrální parity. Vyžaduje se totiž pohyb blízko centrální parity „bez výrazného napětí.“ V případě odchýlení kurzu dále od parity je nutné rozlišovat mezi apreciační a depreciační odchylkou a zkoumat délku jejího trvání, důvody a nastavení úrokových sazeb a intervenční politiky ve sledovaném období. Plnění kritéria lze tedy provádět až po stanovení centrální parity kurzu koruny k euru.

5. Změna úlohy ČNB v souvislosti se vstupem do EU a EMU¹³

5.1. Role ČNB

Aktivity České národní banky se s ohledem na vývoj ekonomického prostředí a hospodářské politiky v průběhu let měnily. Nejprve fungovala jako dodavatel likvidity pro bankovní sektor, postupem času začala zajišťovat i stabilitu v tomto sektoru a také to, aby nedocházelo k velkým výkyvům v oblasti cen. V období transformace byla důležitým článkem napomáhajícím vybudovat základy tržní ekonomiky s bankovního sektoru. Postupem času se také stávala stále více samostatnější součástí výkonné moci. Dnes je Česká národní banka standardní měnovou institucí, mezi jejíž hlavní úkoly patří příprava na přistoupení k jednotné měně.

Hlavním cílem ČNB je péče o stabilitu měny, což v praxi vlastně znamená udržování cenové stability. Toto poslání je zakotveno v Ústavě České republiky, která také zaručuje její nezávislost, což je nezbytný předpoklad pro realizaci měnové politiky. Pravomoci a odpovědnost České národní banky stanoví rovněž zákon o ČNB. Tento zákon byl již třikrát novelizován, přičemž poslední novelizace byla zaměřena především na harmonizaci s právem Evropské unie, který požaduje, aby centrální banka byla mimo vliv vlády i ostatních politických sil, včetně prezidenta republiky a parlamentu. Orgány EU se navíc zavazují k tomu, že se budou snažit neovlivňovat členy bankovní rady během plnění jejich povinností.

Pro přípravu České republiky na členství v Hospodářské a měnové unii před vstupem do Evropské unie byl uplatňován Předvstupní hospodářský program, který zahrnoval jak kroky pro dosažení konvergence nominální, uskutečňované plněním Maastrichtských kritérií, tak konvergence reálné, což znamená, že dochází ke sbližování životní úrovně v ČR s životní úrovní v Evropské unii, a to především zvyšováním HDP na obyvatele. Zabývá se vším, co do této oblasti spadá, kromě zavedení eura. Například v oblasti fiskální politiky se sledovala a vyhodnocovala úroveň veřejného deficitu a veřejného zadlužení, v širším měřítku pak plnění kodaňských kritérií.

¹³ Čerpáno ze stránek www.cnb.cz a z De Grauwe, Paul; The Euro at Stake? The Monetary Union in an Enlarged Europe, 2003

Česká národní banka měla v tomto Předvstupním hospodářském programu úlohu v oblasti měnové a kurzové politiky. Cíle ČNB, které byly a jsou v souladu s cíli tohoto i Konvergenčního programu, se staly také součástí předvstupní strategie vlády, což dokazuje úzkou vzájemnou spolupráci. Strategickým cílem ČNB je být co nejlépe připravena na vstup do Evropského systému centrálních bank.

Česká národní banka od roku 1998 využívá cílování inflace. Jako inflační cíl měnové politiky ČNB bylo do roku 2001 stanoveno dosažení stanovené meziroční čisté inflace. Čistá inflace byla zvolena proto, že nebylo možné plnění celkové inflace z důvodu neupřesněného střednědobého programu deregulace cen a přizpůsobování nepřímých daní. Cílování celkové inflace, která je měřena přírůstkem spotřebitelských cen, je však více srozumitelné. V roce 2006 ČNB vyslovila svůj nový cíl, který stanoví, že přírůstek indexu spotřebitelských cen by se od začátku roku 2006 až do doby přijetí eura měl pohybovat na úrovni 3 %. Banka bude také usilovat o to, aby se skutečné hodnoty neodchýlily od zvoleného cíle o více než 1 procentní bod. V předchozím inflačním cíli z roku 2001 bylo určeno pozvolné klesání míry růstu cen z pásma 3 až 5 % v roce 2002 na 2 až 4 % na konci roku 2005. "ČNB i nadále chápe své inflační cíle jako střednědobé cíle, od nichž se skutečná inflace může přechodně odchýlit," uvedla banka. Takovéto odchylky mohou nastat příklad při náhlých výkyvech cen ropy či zemědělských produktů a světových trzích, na což ovšem ČNB nereaguje.

Plnění inflačních cílů pak ovlivňuje rozhodování o změně nastavení nástrojů měnové politiky, mezi které patří úrokové sazby. Tyto sazby, především pak dvoutýdenní repo sazby vyhlášené obvykle denně, jsou považovány za nástroj hlavní, který je kompatibilní s repo sazbou Evropské centrální banky. Klíčová role je těmto sazbám přisuzována proto, že mají přímou vazbu na cenový vývoj. Doplnkovým nástrojem je tříměsíční repo tendr, vyhlášený obvykle týdně a používají se i další nástroje, jako diskontní sazba, lombardní sazba nebo povinné minimální rezervy. Stanovené pásmo je podle ČNB dobrým východiskem pro to, aby domácí ekonomika splnila maastrichtská kritéria nutná pro přijetí eura. "Koresponduje s dlouhodobými inflačními očekáváními finančních trhů a splňuje i omezení plynoucí ze statistického nadhodnocení při měření inflace," dodala centrální banka. Cíl rovněž zohledňuje nulovou mez nominálních úrokových sazeb a potenciální nepružnosti mezd směrem dolů. Toto pásmo je stanoveno mírně nad růstem cen, které deklarovala pro země Eurozóny Evropská centrální banka, kde by se podle jejího vyjádření inflace dosáhnout hodnoty těsně pod dvěma procenty. "Takto vzniklý nevelký inflační diferenciál je odrazem dlouhodobé

reálné konvergence (přibližování) české ekonomiky k průměru Eurozóny, která bude pokračovat i jistou dobu po přistoupení ČR k Eurozóně," uvedla ČNB.

Pro omezení nadměrných fluktuací kurzu koruny využívá Česká národní banka devizové intervence, i když měnový kurz není přímým nástrojem měnové politiky. Spíše než intervencí využívá však ČNB spolupráce s vládou při řešení větších privatizačních akcí. ČNB využívá ve své kurzové politice režim řízeného floatingu, který není v rozporu s cílováním inflace. Protože je Česká republika vysoce otevřená země, je stabilizace kurzového vývoje nutností. Euro je jako referenční měna používáno od roku 1999.

5.2. Měnová politika ČNB po vstupu do EU a do Eurozóny

V době vstupu České republiky do Evropské unie nahradil Předvstupní hospodářský program Konvergenční program. V tomto programu je především sledováno plnění maastrichtských kritérií a příprava na vstup do Eurozóny. Česká republika musí prokázat snahu začlenit se do systému ERM II a zájem přijmout společnou evropskou měnu.

Ve druhé fázi vstoupí Česká republika do Evropského měnového systému a zafixuje svou měnu na euro s možnými výkyvy $\pm 15\%$. Takovéto těsné napojení koruny by mohlo vzbudit vyšší důvěryhodnost České republiky na finančních trzích, což by usnadnilo dokončení reformy.

Po dvou letech pobytu v Evropském měnovém systému bude možno na základě vyhodnocení splnění konvergenčních kritérií Radou EU dojít k přechodu na společnou měnu. Poté se začne zpracovávat Program stability, ve kterém se bude ČR snažit udržet vysoký stupeň konvergence a dlouhodobě zdravou rozpočtovou pozici.

Česká národní banka se po svém vstupu do EU stala členem Evropského systému centrálních bank), který je složen z Evropské centrální banky a národních bank členských států Eurozóny, měnověpolitického rozhodování v celoevropském měřítku se však až do doby, kdy bude zavedeno euro, zúčastňovat nebude. Její činnost v oblasti měnové politiky je tedy ovlivněna rozhodnutím Evropské centrální banky. ČNB upíše stanovený podíl základního kapitálu ve prospěch Evropské centrální banky, protože centrální banky členských států jsou jedinými upisovateli a držiteli tohoto základního kapitálu. Portugalsko a Řecko, srovnatelné země s Českou republikou, upsaly asi 100 milionů eur. ČNB rovněž převede stanovenou část svých devizových rezerv na ECB (protihodnota cca 750 milionů eur), která

má v souladu se Statutem Evropského systému centrálních bank (ESCB) a Evropské centrální banky, článek 30, neomezené právo tyto devizové rezervy držet a spravovat.

Po vstupu do Evropské unie se měnověpolitická rozhodnutí, která byla dosud v rukou České národní banky, přesunula na Radu guvernérů Evropské centrální banky. Tato omezení by mohla kompenzována získáním vlivu na rozhodovacím procesu v rámci Eurosystemu. Guvernér ČNB však spolurozhoduje o jednotné měnové politice celé Eurozóny, která se uskutečňuje pro všechny členské státy za stejných podmínek.

Toto období bude pro Českou republiku rovněž znamenat pokračování ve snaze o přiblížení cenové hladiny s úrovní v EU, která dnes nedosahuje ve srovnání s většinou zemí ani 60 %. Tento jev je dán jak historickým vývojem, tak faktem, že konkurenceschopnost české ekonomiky stále zaostává za Evropskou unií. Sblížit cenové hladiny je možno dvěma způsoby – vyšším inflačním diferenciálem než mají země Evropské unie s vyšší cenovou hladinou nebo zhodnocováním nominálního kurzu měny. Rozhodování ČNB je však limitováno kritérii, k jejichž naplňování se Česká republika zavázala. Jedná se především o závazky přijaté v rámci Předvstupního hospodářského a později Konvergenčního programu. Z inflačního kritéria konvergence je zřejmé, že sbližování pomocí vyšší míry inflace má omezené možnosti. Naopak dnes uplatňovaný režim řízeného floatingu i flukтуаční pásmo kurzového mechanismu ERM II dávají zatím možnost dostatečnou. Při reálně nadhodnoceném kurzu však vyvstává riziko ztráty konkurenceschopnosti a prohlubování deficitu běžného účtu platební bilance. Vstupem do EU vyvstal zároveň pro tuto zemi závazek pokládat kurzovou politiku za věc společného zájmu, to znamená vyvarovat se takovým krokům v kurzové politice, které by mohly ohrozit hladké fungování jednotného trhu. S ohledem na to, že česká republika je malou velmi otevřenou ekonomikou, je však i tak ovlivněna většími a ekonomicky mocnějšími celky.

5.3. *Fungování Evropské centrální banky (ECB) v rozšířené měnové unii*

Orgány ECB jsou následující:

Rada ředitelů – vrcholný orgán, předsedou je od r. 2003 Jean-Claude Trichet

Rada guvernérů – orgán s hlavní rozhodovací pravomocí složený z členů Rady ředitelů a guvernérů CB zemí Eurozóny

Generální rada – nemá rozhodovací pravomoci, složena z prezidenta a viceprezidenta ECB a z guvernérů centrálních bank EU 25.

Rozšíření měnové unie bude mít velké dopady na rozhodovací procesy v rámci Eurosystemu. Stávající systém je charakterizován rovným zastoupením každého členského státu v Radě guvernérů. Pokud je, jak je tomu dosud, počet zemí omezen na dvanáct, systém funguje bez větších problémů. Pokud bude v Radě guvernérů zastoupeno všech 25 dosavadních členských států, dosahování konsenzů v přístupech k monetární politice bude mnohem složitější než dnes, a to nejen kvůli většímu počtu členů zahrnutých do systému, ale také proto, že v takovém systému bude více ekonomik s asymetrickým hospodářským vývojem, než je tomu dnes. Tyto asymetrie nevyhnutelně povedou k tomu k různým představám guvernérů centrálních bank o tom, jaké konkrétní rozhodnutí přijmout pro Eurozónu jako celek.

Berme v úvahu, že tento nerovnoměrný vývoj povede každého z guvernérů, aby navrhoval takovou výši úrokové míry, která je optimální pro zemi, kterou reprezentuje. Oficiálně samozřejmě není dovoleno činit takováto rozhodnutí. Je ovšem na pováženou, jestli opravdu guvernéri centrálních bank neberou ekonomickou situaci ve své zemi v úvahu. Je zřejmý fakt, že i ve i ve Fed Spojených států hrají národní zájmy svou roli při měnově ekonomických rozhodnutích. Můžeme se proto domnívat, že Eurozóna, kde hrají národní zájmy důležitou roli, je stejným případem.

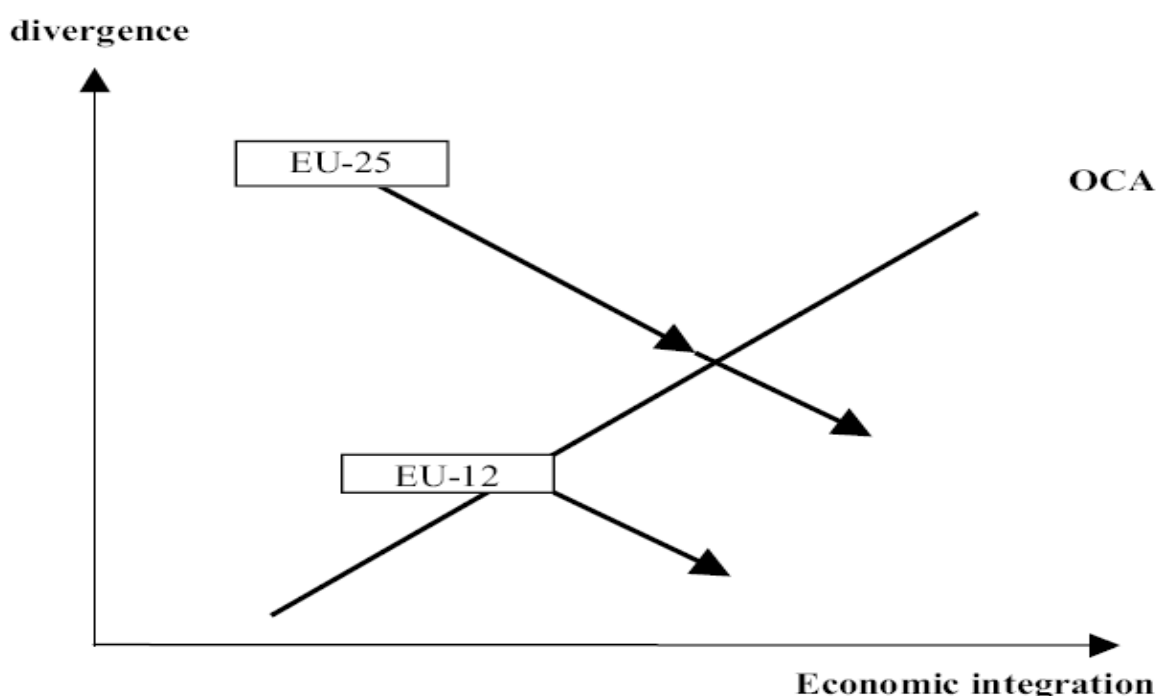
Evropská centrální banka (Rada ředitelů) vypočítává optimální úrokovou míru jako vážený průměr inflací a produktů.¹⁴ Prosadit navrhovanou úrokovou míru při hlasování Rady guvernérů je pro Radu ředitelů při současném počtu členů mnohem jednodušší, neboť i při rozdílných představách všech členů je pro členy rady ředitelů snazší najít spojení pro svůj návrh.¹⁵

¹⁴ Požadovaná úroková míra je vypočítána pomocí Taylorova pravidla : $r_t^* = \rho + \pi^* + a(\pi_t - \pi^*) + b x_t$, kde r_t^* je požadovaná úroková míra , ρ je dlouhodobá úroková míra, π_t je současná úroková míra, π^* je inflační cíl a x_t je produkční mezera.

¹⁵ Jde o aplikaci tzv. teorému průměrného voliče. Návrh Rady ředitelů, která průměruje představy guvernérů národních států bude blízko požadované úrokové míře průměrného guvernéra, tj. guvernéra s s takovými představami o úrokové míře, která se blíží průměru (minimálně v případě, kdy jsou představy guvernérů rovnoměrně rozloženy v určitém intervalu). Při systému většinového hlasování preference takového průměrného voliče převáží.

Pokud tedy v tomto případě budou guvernéři přihlížet k ekonomické situaci ve své zemi, nebo budou v tomto ohledu indiferentní, na přijatou výši úrokové míry to nebude mít vliv. Návrh Rady ředitelů se více či méně snadno prosadí v každé situaci.¹⁶

V rozšířené měnové unii bude situace odlišná. Strategická pozice Rady ředitelů bude za takovéto situace oslabena. Pokud však budou požadované úrokové míry rozloženy do značné míry rovnoměrně v určitém intervalu, Rada ředitelů bude sice muset vynaložit větší úsilí, aby prosadila svůj návrh, ale její pozice bude i nadále relativně silná. Čím větší bude počet členů, tím menší bude ekonomická sladěnost měnové unie jako celku, jak naznačuje následující obrázek.

Pozn.: OCA = Optimum Currency Area (Optimální měnová oblast)

Zdroj: De Graue, Paul; The Euro at Stake? The Monetary Union in an Enlarged Europe,

V případě asymetrického rozložení požadovaných úrokových měr však bude situace velmi složitá. Popis problému je následující. Rada ředitelů má strategickou pozici v rozhodovacím procesu v rámci Eurosystemu a zajišťuje, aby v rozhodování o úrokové míře

¹⁶ Při takovémto silném postavení Rady ředitelů je málo pravděpodobné, že Rada guvernérů bude o úrokové míře hlasovat, neboť je téměř jisté, že pro cokoli, co Rada ředitelů navrhne, bude schopna najít v Radě guvernérů většinu.

byly brány v potaz potřeby Eurozóny jako celku. To i v případě, že guvernéři členských států jsou ovlivněni ekonomickou situací ve své zemi. Pokud velké země jako Německo, Francie a Itálie představují okolo 70 % Eurozóny (měřeno podle výše HDP), pak i při rozhodování Rady ředitelů hrají zájmy těchto zemí velkou roli. V rámci Rady guvernérů, která rozhoduje o úrokové míře, však mají všechny země stejné postavení. Může tedy nastat situace, že návrh Rady ředitelů bude převálcován koalicí malých států, jejichž ekonomický vývoj bude odlišný než průměr, ve kterém ve kterém převažují zájmy velkých států. Pak by tedy byla přijata úroková míra, která převažuje v relativně malé části Eurozóny.

Jádro problému tkví tedy v tom, že malé státy mají v Radě guvernérů větší postavení, než by dle jejich velikosti náleželo a je zde tedy hrozba toho, že ne vždy budou rozhodnutí přijímána na základě toho, jaká situace panuje ve větší části Eurozóny.

Pro Českou republiku to má ten důsledek, že i pokud by dosáhla vysoké stupně konvergence s Eurozónou, byla by i v takovémto případě společná měna spíše přítěží.

V reakci na možné problémy, které by mohlo způsobit budoucí rozšíření měnové unie, přijala na konci roku 2002 Evropská centrální banka návrh na změnu systému hlasování, které má následující znaky. Za prvé, počet guvernérů s hlasovacími právy bude omezen na 15. Členové Rady ředitelů si svá práva udrží. Za druhé, guvernéři budou uplatňovat svá volební práva na rotačním principu.¹⁷ Frekvence střídání bude záviset na velikosti země, ze které konkrétní guvernér pochází. Tento návrh, než bude moci vstoupit v platnost, bude muset být jednomyslně přijat všemi státy.

¹⁷ Jedná se o kombinaci dvou systémů: Systém využívaný ve Fed Spojených států, který je založen na tom, že se omezí počet osob, které mohou hlasovat. Tyto osoby se střídají na rotačním principu. Druhým přístupem je přístup MMF, který spočívá v tom, že více menších států je reprezentováno jedním guvernérem. Třetí způsob je omezit možnost rozhodování jen na Radu ředitelů, s tím, že by se rozšířil počet členů. Tato možnost je však velmi radikální.

6. Zavedení eura v ČR – způsob a načasování

Dne 30. června 2006 proběhlo zasedání členů Národní koordinační skupiny pro zavedení eura v ČR¹⁸ (NKS) a byl přijat scénář jeho zavedení, který byl schválen Vládou České republiky v říjnu tohoto roku. Na konci roku by pak měl být schválen Národní plán na zavedení eura v ČR, který bude obsahovat hlavní opatření a doporučení, které je potřeba vykonat v souvislosti s přípravami na zavedení eura. Obsažen bude tak harmonogram přijetí jednotné měny.

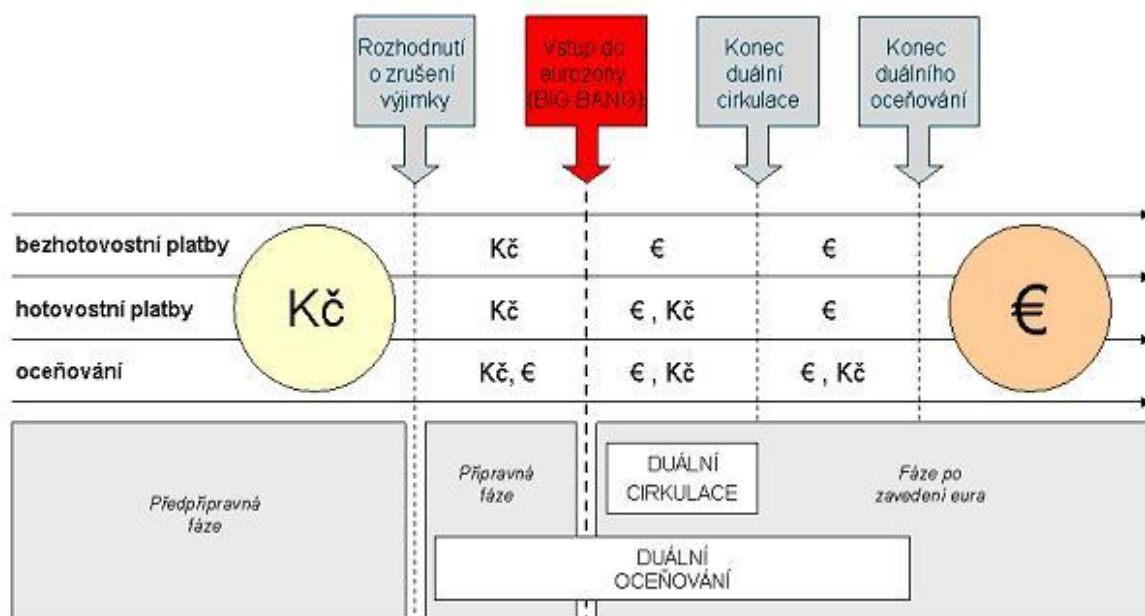
Ve scénáři se hovoří o přijetí eura metodou tzv. velkého třesku, podle něhož bude jednotná měna zavedena k jednomu datu a ne postupnými kroky. Podle národního koordinátora pro zavedení eura je tato varianta nejlevnější, nejprůhlednější a dává všem nejvyšší míru právní jistoty. Stejný scénář proběhne i u všech dalších zemí Evropské unie, které přijmou jednotnou měnu dříve než Česká republika. V tomto případě odpadnou problémy s krátkodobými a přechodnými úpravami, které by mohly vyvstat, kdyby bylo rozhodnuto přijmout měnu nejprve pro bezhotovostní platby a teprve později pro hotovostní styk.

Po pevně dané období tzv. duální cirkulace (obvykle rozmezí dvou týdnů až jednoho měsíce) bude možno spolu s eurem platit i českou korunou. Při hotovostních platbách však budou vraceny nazpět pouze bankovky a mince nové měny a tím bude docházet k postupnému stahování české koruny z oběhu. Později již bude česká koruna vyměňována jen v komerčních bankách či centrální bance.

Za velmi důležité je považováno to, aby byly zhruba půl roku před zavedením eura uváděny ceny v korunách i v eurech. To by mělo platit i celý rok po jeho zavedení. Je snaha tímto způsobem zajistit větší porovnatelnost cen v obchodech a předejít případnému zvyšování cen ze strany některých obchodníků. Státní instituce také slibují aktivní postoj proti takovému zneužívání cen.

Následující schéma zachycuje scénář přechodu na jednotnou měnu.

¹⁸ Tato skupina byla zřízena 23. listopadu 2005 usnesením vlády, kterým tak bylo schváleno institucionální zajištění pro přijetí eura v ČR. Předsedou koordinační skupiny a národním koordinátorem po zavedení eura v České republice byl jmenován Tomáš Prouza.

Zdroj: MF ČR

I když se ještě donedávna počítalo s přijetím eura v roce 2010, v říjnu tohoto roku rozhodla vláda, že v roce 2010 Česká republika euro nepřijme. Aby bylo možné vstoupit do Eurozóny v roce 2010, musela by Česká republika již v polovině příštího roku plnit všechna maastrichtská kritéria. Navrhovaný deficit rozpočtu ale kritérium tříprocentního schodku nesplňuje. Na příští rok je navrhován schodek státního rozpočtu ve výši 88 miliard Kč. Hospodaření veřejných rozpočtů by tak podle Ministerstva financí mělo skončit se schodkem ve výši 4,2 %¹⁹ HDP. V konvergenčním programu se však Česká republika zavázala ke schodku ve výši 3,3 %.

Rozhodnutí vlády odráží stanovisko Národní koordinační skupiny pro zavedení eura v ČR. Nová strategie přechodu na společnou měnu má vzniknout v červenci roku 2007. Podle ministra financí Vlastimila Tlustého vláda dosud nestanovila náhradní termín pro vstup do EMU. „ČR se může vrátit k termínu přijetí eura ve chvíli, kdy bude zahájena reforma veřejných financí,“ uvedl. Náhradní termín má být stanoven v nové strategii.

¹⁹ Údaj zveřejněný 26.10. 2006 na www.euracity.cz, článek „ČR euro v roce 2010 nepřijme. Náhradní termín prozatím neexistuje.“

7. Reálná konvergence

Splnění kritérií nominální konvergence je jen malou částí v procesu harmonizace s Eurozónou. Dalším velkým úkolem je přiblížit se ekonomickou úrovní nejvyspělejších států Evropské měnové unie, aby bylo možno plně a bez rizik využívat výhod společné měny.

„I když se charakteristika české ekonomiky již značně přibližuje podobě ekonomiky Evropské unie, obchodní výměna s EU na celkovém zahraničním obchodě České republiky dosahuje přibližně dvou třetin a zahraniční investice směřující do České republiky proudí asi ze čtyř pětín ze států Evropské unie, přesto má průměrná členská země Eurozóny sladnější vývoj s ekonomickým cyklem Eurozóny než je cyklický vývoj v ČR.“²⁰ .

Měření stupně ekonomické vyspělosti se provádí především pomocí výše HDP na obyvatele podle parity kupní síly (PPP), což by mělo odrážet fakt, že většina obyvatel utrácí své peněžní prostředky doma nikoli v zahraničí. Někdy ovšem srovnání HDP na obyvatele podle PPP může být zkreslené z důvodů nezohlednění různé kvality výrobků, jejichž ceny jsou porovnávány. Měli bychom tedy brát v úvahu, kolik v různých zemích zaplatíme za stejné výrobky srovnatelné kvality, abychom nezkreslili výsledky srovnání. Pokud za některý výrobek zaplatíme doma dvakrát méně než v zahraničí, ale jeho kvalita je nižší, za výrobek stejné kvality bychom zaplatili doma například jen o čtvrtinu méně než v zahraničí. Výsledné HDP na obyvatele je pak nižší, než by mělo ve skutečnosti být. V současnosti dosahuje tento ukazatel v České republice asi 74 % průměru EU 25, což je druhý nejvyšší údaj, po Slovinsku, v rámci nově přijatých zemí, nicméně stále jde o hodnotu poměrně nízkou. Další údaje o HDP na obyvatele podle výpočtů Eurostatu můžeme porovnat v Tabulce 9.

²⁰ Fantová, D.: Konvergenční kritéria a Česká republika – cesta do EMU, bakalářská práce, VŠE, 2004

Tabulka 9: HDP na obyvatele podle PPP jako % HDP na obyvatele v EU-25

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU-25	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
EU-15	110.2	110.0	109.6	109.3	109.0	108.6	108.3	107.8 ^(f)	107.1 ^(f)	101.3 ^(f)
Eurozóna 11	110.8	110.4	108.5	107.6	107.2	106.5	106.3	105.7 ^(f)	105.0 ^(f)	99.2 ^(f)
Eurozóna 12 zemí	109.4	109.0	108.5	107.6	107.2	106.5	106.3	105.7 ^(f)	105.0 ^(f)	99.2 ^(f)
Belgie	115.5	116.7	117.2	117.5	117.9	118.7	117.7	117.5 ^(f)	117.0 ^(f)	110.7 ^(f)
Bulharsko	26.I	26.V	28.0	28.III	29.VII	30.V	32.1	33.2 ^(f)	34.5 ^(f)	34.1 ^(f)
Canada	126.1	126.8 ^(f)	125.5 ^(f)	127.4 ^(f)	127.4 ^(f)	126.9 ^(f)	125.3 ^(f)	124.4 ^(f)	123.4 ^(f)	116.8 ^(f)
Česká republika	66.1	64.9	65.8	67.7	68.3	70.5	73.8	76.1 ^(f)	78.0 ^(f)	75.7 ^(f)
Dánsko	126.3	126.2	124.9	121.4	120.8	121.5	124.2	124.5 ^(f)	124.3 ^(f)	117.8 ^(f)
Estonsko	38.8	42.1	43.7	46.8	50.3	53.0	60.1	65.2 ^(f)	69.9 ^(f)	70.5 ^(f)
Finsko	112.7	114.3	115.5	114.7	112.6	113.7	113.3	115.6 ^(f)	116.1 ^(f)	110.4 ^(f)
Francie	113.6	113.6	113.9	112.0	111.6	109.5	108.8	107.7 ^(f)	106.9 ^(f)	100.6 ^(f)
Chorvatsko	39.7 ^(e)	40.9 ^(e)	41.4 ^(e)	43.5 ^(e)	45.9 ^(e)	46.7 ^(f)	48.8 ^(f)	49.6 ^(f)	50.7 ^(f)	49.1 ^(f)
Irsko	122.1	126.3	128.5	132.3	133.7	135.8	137.5	137.5 ^(f)	138.3 ^(f)	131.6 ^(f)
Island	130.1	127.2	126.4	121.6	121.0	126.6	127.5	128.3 ^(f)	125.6 ^(f)	:
Itálie	114.0	113.3	112.0	110.0	107.6	105.5	102.6	101.3 ^(f)	100.1 ^(f)	93.9 ^(f)
Japonsko	112.3	111.6	109.3 ^(f)	107.1 ^(f)	108.4 ^(f)	109.3 ^(f)	108.6 ^(f)	108.8 ^(f)	108.7 ^(f)	103.0 ^(f)
Kypr	80.2	80.9	82.8	82.0	79.8	82.6	83.3	82.6 ^(f)	82.1 ^(f)	77.6 ^(f)
Litva	37.4	38.0	40.2	41.9	45.2	47.8	52.1	54.9 ^(f)	57.5 ^(f)	56.8 ^(f)
Lotyšsko	34.1	35.4	37.1	38.7	40.8	42.8	47.2	51.3 ^(f)	54.8 ^(f)	55.1 ^(f)
Lucembursko	218.1	222.4	214.6	220.7	232.7	237.5	247.5	252.9 ^(f)	256.4 ^(f)	246.2 ^(f)
Maďarsko	51.8	54.0	56.9	59.1	60.1	60.9	61.4	62.3 ^(f)	62.4 ^(f)	59.6 ^(f)
Makedonie	25.VI	25.VII	24.0	23.IX	24.VI	25.I	25.4 ^(f)	25.6 ^(f)	26.1 ^(f)	25.5 ^(f)
Malta	78.1	78.7	74.6	75.6	73.7	70.2	69.5	68.6 ^(f)	67.7 ^(f)	63.6 ^(f)
Německo	113.7	111.9	110.0	108.5	108.1	108.0	109.3	109.0 ^(f)	107.6 ^(f)	101.7 ^(f)
Nizozemí	122.9	124.3	127.0	125.3	124.7	124.4	124.2	124.4 ^(f)	125.1 ^(f)	119.1 ^(f)
Norsko	139.8	158.9	155.1	146.6	145.9	153.2	164.5	164.0 ^(f)	163.0 ^(f)	153.6 ^(f)
Polsko	46.0	46.8	46.1	46.3	46.9	48.7	49.8	51.0 ^(f)	52.2 ^(f)	50.8 ^(f)
Portugalsko	80.5	80.5	79.9	79.4	72.7	72.3	71.2 ^(f)	69.8 ^(f)	68.7 ^(f)	64.4 ^(f)
Rakousko	125.2	125.8	122.1	120.0	120.3	121.7	122.5	122.4 ^(f)	122.1 ^(f)	115.1 ^(f)
Rumunsko	25.IV	24.IX	26.II	28.I	29.IX	32.1	34.7	36.3 ^(f)	37.6 ^(f)	36.9 ^(f)
Řecko	70.8	72.9	73.2	77.2	80.9	81.8	82.0	82.6 ^(f)	83.4 ^(f)	80.0 ^(f)
Slovensko	47.0	47.5	48.5	51.0	51.9	52.9	55.0	57.1 ^(f)	59.7 ^(f)	58.4 ^(f)
Slovinsko	73.8	72.9	73.9	74.5	75.9	79.2	80.6	82.1 ^(f)	83.4 ^(f)	80.6 ^(f)
Španělsko	92.3	92.3	93.2	95.2	97.4	97.7	98.6	98.5 ^(f)	98.4 ^(f)	93.7 ^(f)
Švédsko	118.0	119.0	115.2	113.6	115.6	117.1	114.5	115.5 ^(f)	116.1 ^(f)	110.7 ^(f)
Švýcarsko	134.1	133.0	128.3	130.0	130.3 ^(f)	131.6 ^(f)	128.1 ^(f)	127.9 ^(f)	127.0 ^(f)	119.5 ^(f)
Turecko	29.2	29.VIII	25.VI	26.I	26.V	28.IV	30.VII	31.4 ^(f)	32.3 ^(f)	31.5 ^(f)
USA	154.5	152.2	148.4	145.4	147.5	149.9	148.5 ^(f)	148.2 ^(f)	146.5 ^(f)	138.3 ^(f)
Velká Británie	111.7	112.0	113.1	116.0	116.4	117.1	116.5 ^(f)	115.8 ^(f)	115.5 ^(f)	109.2 ^(f)

Pozn.: f - forecast

Zdroj: Eurostat

Reálná konvergence se nevyvíjí ve všech oblastech ekonomiky stejným tempem. V letech 1993 až 2001 došlo v České republice k ročnímu růstu produktivity v průměru o 6-7 %, zatímco produkt rostl průměrně o 3 % za rok. Zaměstnanost v české ekonomice klesala v tomto období v průměru o 3 %.

7.1. *Reálný kurz*

- Empirická definice

Reálný kurz je nejčastěji používaným ukazatelem v souvislosti s měřením mezinárodní konkurenceschopnosti. Reálný měnový kurz je jednou z nejvýznamnějších cen v ekonomice, neboť jeho změnami jsou ovlivněni jak spotřebitelé, tak výrobci. Při výpočtu reálného kurzu za všechny země, se kterými zkoumaná ekonomika obchoduje, se používá tzv. reálný efektivní kurz, který můžeme chápat jako vážený průměr reálných kurzů vůči jednotlivým zemím, jako váhy se přitom nejčastěji používají podíly obratu zahraničního obchodu zkoumané ekonomiky. Tento kurz pak vypočteme podle vztahu:

$$REER = \frac{E * P_z}{P_d}$$

REER = reálný efektivní směnný kurz

E = nominální směnný kurz

P_z = zahraniční cenová hladina

P_d = domácí cenová hladina

- Teoretická definice

Kromě této tzv. „empirické“ definice reálného kurzu, který vychází z určitého vztahu nominálního cenového kurzu a cenových hladin doma a v zahraničí, existuje ještě druhá „teoretická“ definice, která má odlišný charakter. Sleduje totiž vývoj reálného kurzu v souvislosti s vývojem relativních cen obchodovaného a neobchodovaného zboží²¹ v dané ekonomice. Vztah pak vypadá takto:

$$R = \frac{P_t}{P_n}$$

P_t = ceny obchodovaného zboží (traded)

²¹ Někdy se také používá označení obchodovatelné a neobchodovatelné zboží (tradables a non-tradables). Vzhledem k tomu, že některé zboží by obchodováno být mohlo, ale z různých důvodů, jako je např. nedostatečná kvalita nebo nemožnost výrobců proniknout na zahraniční trhy, není obchodováno, je použité označení výstižnější.

P_n = ceny neobchodovaného zboží (non-traded)

Pro vyjádření změny cen obchodovatelných statků P_t se používá index cen průmyslových výrobců, neboť se předpokládá, že je v něm z větší části obsaženo obchodované zboží. Index cen neobchodovaných statků je nahrazen indexem spotřebitelských cen.

Při změně podílů obchodovaných a neobchodovaných statků se může vývoj obou indexů výrazně lišit. Pokud chceme sestavit model reálného kurzu za větší počet zemí, používají se výsledky spočítané podle „empirické“ definice. Vzhledem k problémům, které přináší vymezování pojmů obchodované a obchodovatelné a neobchodované a neobchodovatelné zboží, je lépe, pokud se zabýváme relativními cenovými hladinami, používat „empirickou“ definici reálného kurzu.

- Vypovídací schopnost reálného kurzu

Je-li cenová hladina v zahraničí vyšší než domácí, nebo roste-li vyšším tempem, reálný kurz se znehodnocuje a její zboží se tak stává relativně levnější. Reálné zhodnocení měny se pak často interpretuje jako ztráta cenové konkurenceschopnosti. To však není tak jednoznačné. K poklesu konkurenceschopnosti opravdu dochází, když je tento reálný kurz nadhodnocený vzhledem ke svému rovnovážnému kurzu.²² Ztráta cenové konkurenceschopnosti jako důsledek reálné apreciacie vytváří na domácí exportéry tlak, aby zvyšovaly jiné parametry konkurenceschopnosti.

Vývoj reálného efektivního kurzu od roku 2001 zachycuje následující tabulka.

²² Jde o takový kurz, při kterém by ekonomika byla současně ve vnější i vnitřní rovnováze, to znamená, že by byla na svém potenciálu- existovala by pouze přirozená míra nezaměstnanosti a platební bilance by měla dlouhodobě udržitelnou strukturu.

Tabulka 10: Reálný efektivní směnný kurz zemí EU (rok 1995=100)

Rok	2003	2004	2005	1-9 2006
Belgie	106,6	108,2	108,2	107,7
Česká republika	115,8	116,5	123,3	129,8
Dánsko	108,1	108,7	107,4	107,0
EU15	117,3	123,9	120,3	119,6
Eurozóna	117,7	121,4	119,0	118,2
Finland	106,6	106,3	103,5	102,3
France	105,7	107,2	105,9	105,3
Německo	105,3	106,5	104,8	104,0
Irsko	119,9	122,4	122,1	123,6
Island	99,3	101,8	115,4	108,1
Itálie	108,7	110,2	108,9	108,6
Lucembursko	105,5	106,8	106,4	107,0
Maďarsko	121,6	129,5	131,9	124,1
Nizozemí	113,9	115,4	113,7	112,2
Polsko	95,4	94,4	105,3	107,1
Portugalsko	108,4	109,1	108,3	108,7
Rakousko	103,2	104,0	103,3	102,7
Řecko	109,6	111,8	112,1	112,8
Slovensko	115,5	126,4	129,3	134,6
Spojené království	95,5	100,7	99,7	100,3
Španělsko	109,1	111,1	111,8	113,2
Švédsko	99,1	99,2	95,0	93,9

Pozn.: Klesající ukazatel značí rostoucí konkurenceschopnost.

Zdroj: Main Economic Indicators, OECD, April 2006

Obecně můžeme vymezit dva nástroje, které mohou domácí vývozci využít, aby se dokázali vyrovnat se zvyšující se úrovní domácích komparativních cen. Prvním řešením je racionalizace a optimalizace výrobních procesů, čímž dojde ke snížení jednotkových pracovních nákladů. Tento způsob má jednu omezující podmínku, kterou je vyšší tempo růstu produktivity, než mají zahraniční konkurenti. Musíme tedy vývoj produktivity posuzovat relativně ve vztahu k určité skupině zemí.

7.1.1. Balassa – Samuelsonův efekt

Tento jev byl poprvé popsán v roce 1964 a pracuje s předpokladem, že produktivita v sektoru obchodovaných statků je vyšší než produktivita v sektoru neobchodovaných statků. Dále předpokládá, že mzdy v rámci ekonomiky mají tendenci se vyrovnávat a rozdíly v produktivitách obchodovaných a neobchodovaných statků je vyšší v zemích s vyššími příjmy.

Rozdíly v tempech růstu cen jsou dle tohoto přístupu dány reálným ekonomickým rozvojem. Pro sektor neobchodovaných statků, který zahrnuje hlavně služby, které jsou

většinou obchodovány doma a nevstupují do mezinárodního obchodu, je mnohem těžší získávat vyšší zisky z důvodu zvyšování produktivity. Proti tomu obchodované statky, které zahrnují hlavně zemědělské a průmyslové výrobky, jsou náročnější na spotřebu kapitálu a mezinárodní obchodování s nimi je daleko častější než v případě služeb.

Pokud dojde při výrobě obchodovaných statků k technologickým inovacím, zvýší se produktivita práce, zvýší se také mzdy. Pokud v ekonomice platí výše uvedená podmínka, že mzdy v rámci ekonomiky mají tendenci se vyrovnávat, pak porostou i mzdy a tím i ceny v sektoru neobchodovaných statků, i když zde nedojde ke zvýšení produktivity. Podle odhadů Mezinárodního měnového fondu (IMF Policy Discussion Paper, PDP/00/3, duben 2000) lze dopady B-S efektu do růstu cen v zemích EU s rychlým růstem produktivity práce vyčíslit v rozmezí 1,5 až 2,0 procentního bodu.²³ Při fixním kurzu se tento efekt projeví v růstu cenové hladiny, při flexibilním kurzu se část efektu projeví v nominálním zhodnocování kurzu.

„V případě České republiky lze očekávat v rámci sbližování ekonomické úrovně, že růst produktivity práce bude větší než je průměr v Evropské unii. Nejkonzervativnější odhady B-S efektu se pohybují kolem jednoho procenta, avšak některé odhady se pohybují v intervalu dvou až čtyř procent. Vyvolává to tedy úvahy o tom, zda by kritérium cenové stability a nominálních úrokových sazeb nemělo být k průměru EMU a nejen k průměru tří států s nejnižší mírou inflace.“²⁴

Evropská centrální banka si vytýčila cíl udržet dlouhodobě růst cen pod dvěma procenty, což znamená, že na splnění podmínek musí být růst cen v české ekonomice maximálně ve výši 3,5 %. V české republice je ještě velký prostor pro zvyšování produktivity práce, příznivý vývoj by tedy mohlo takovéto vymezení podmínky konvergence cen zkomplikovat.

Maastrichtské inflační kritérium omezuje možnost pro růst cen a po vstupu do ERM II bude omezena i apreciacie kurzu. ČNB se ve své měnové politice snaží koordinovat své cíle s cílem ECB a pro letošní rok stanovila inflační pásmo mezi 2 a 4 %. Snaží se tak přiblížit růst cen růstu v Evropské unii. Jde ale o to, aby příliš přísná cenová politika nevedla k tomu, že bude zbrzděn žádoucí konvergenční proces, neboť po vstupu do ERM II dojde k omezení apreciacie kurzu koruny, která dnes výrazně přispívá ke zvyšování relativní cenové hladiny v naší ekonomice (v případě přijetí společné měny bude tato možnost zcela vyloučena). Podle vyjádření ČNB by toto pásmo mělo být dostatečně široké pro pokračující proces reálné

²³ Srholec M., Tomšík V.: Maastrichtská kritériakritéria: před použitím protřepat, týdeník EURO, 50/2001

²⁴ Fantová, D.: Konvergenční kritéria a Česká republika – cesta do EMU, bakalářská práce, VŠE, 2004

konvergence. Kurz koruny vůči euru nedosahuje větších fluktuací a ČNB vždy usilovala o vyloučení výrazné změny kurzu, nicméně od roku 2002 má nominální zhodnocování stále větší vliv na růst komparativní cenové hladiny ČR k Německu, což naznačuje i následující tabulka.

Tabulka 11: Dynamika CPL ČR k Německu v letech 1997 – 2003

INDIKÁTOR/ROK	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003
Index nominálního kurzu	1,012	1,003	1,029	0,966	0,957	0,904	1,033
Poměr inflačních indexů	0,933	0,921	0,933	0,967	0,961	0,997	1,009
Reálná apreceiace	5,50 %	7,60 %	---	6,60 %	8 %	9,90 %	---
CPL	30,90 %	33,40 %	32,70 %	35 %	38,10 %	42,30 %	40,50 %

Zdroj: ČSÚ, Deutsche Bundesbank, Ing. Taušer, J.: Tradiční teorie měnového kurzu v podmínkách ekonomické transformace, disertační práce, VŠE, KMO, 2004

Podle některých finančních odborníků ze zemí EU by bylo žádoucí, aby ECB upravila po přijetí dnešních tranzitivních ekonomik do Eurozóny svůj inflační cíl směrem nahoru, aby nebrzdila proces dohánění u nových členů.²⁵

7.2. Relativní cenová hladina

Zhodnocuje-li se reálný kurz, pak dochází k tomu, že se domácí ceny přibližují k hodnotám zahraničních cen po přepočtu na jednotnou měnu. Dochází ke sbližování relativní cenové hladiny (RCH), jejíž hodnoty jsou převrácené k hodnotám reálného kurzu. Relativní cenovou hladinu, stejně jako hodnoty reálného kurzu, nelze přímo empiricky vypočítat. Proces vyrovnávání cenových hladin je podmíněn ekonomickou konvergencí, dá se tedy nepřímou ověřit kroky vedoucími ke zvyšování ekonomické úrovně a konkurenceschopnosti dané země.

Několik desetiletí fungování centrálně plánované ekonomiky vyústilo v pokrivenou strukturu této ekonomiky. Průmyslová výroba byla upřednostňována, zatímco význam služeb byl opomíjen. To se odrazilo ve zdeformovaných cenových hladinách, jak uvádějí i empirické studie zabývající se vývojem cenových hladin v tranzitivních ekonomikách. Změny v tržní struktuře a zavedení tržních cen spolu s dalšími reformami na podporu tržního hospodářství přinesly obrovské změny produktu, zaměstnanosti i relativních cenových hladin.

Relativní cenová hladina v České republice je dlouhodobě poměrně nízká, což představuje problém, jehož řešení se nezdá být krátkodobou záležitostí. Od roku 1993 však

²⁵ Janáčková S., Vyrovnávání cenových hladin a cenových relací ČR vůči EU: přípustné tempo konvergence a hlavní makroekonomické souvislosti (produktivita, inflace a měnová politika, kurs), <http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/ses/dokumenty/studie/janackova.pdf>.

dlouhodobě roste průměrným tempem asi 5,5 %.²⁶ Jaká byla komparativní cenová úroveň ČR od roku 1993 do roku 2002, ukazuje následující tabulka.

Tabulka 12 : Komparativní cenová úroveň ČR v letech 1993-2002

Rok	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002
Komparativní cenová úroveň v %	24,0	25,8	26,5	29,2	30,9	33,4	32,7	35,0	38,1	42,3

Zdroj: Pen Word Tables, IFS, Taušer, J. : Tradiční teorie měnového kurzu v podmínkách ekonomické transformace, disertační práce, VŠE, KMO, 2004

V prvních letech transformace byla nízká relativní cenová hladina příčinou hluboce devalvovaného kurzu koruny, což mělo zajišťovat plošnou ochranu domácího trhu a vnější rovnováhu při téměř neexistujících překážkách zahraničního obchodu. Dnes, kdy se přešlo z režimu fixního kurzu na režim řízeného floatingu, nedošlo k žádnému dramatickému zhodnocení, přiblížení cenových hladin výraznou revalvací koruny tedy není příliš reálné. Dohánění cenových hladin vyšším inflačním diferencíalem, aniž by docházelo ke znehodnocování kurzu, což by opět snižovalo relativní cenovou hladinu, je možné za předpokladu, že dochází k technologickým inovacím a tím k růstu produktivity nebo se výrazně zvyšuje kvalita výrobků, které potom i při vyšší ceně neztrácejí svou konkurenceschopnost na zahraničních trzích. Stejně podmínky platí také pro sbližování cenových relací pomocí nominálního zhodnocování kurzu domácí měny při relativně stabilní cenové hladině.

²⁶ Taušer, J. : Tradiční teorie měnového kurzu v podmínkách ekonomické transformace, disertační práce, VŠE, KMO, 2004

Tabulka 13 : Relativní cenové hladiny vybraných evropských zemí

	Belgie	Česká republika	Dánsko	Finsko	Francie	Irsko	Itálie	Lucembursko	Maďarsko	Německo	Nizozemí	Polsko	Portugalsko	Rakousko	Řecko	Slovensko	Spojené království	Španělsko	Švédsko
Belgie	100	179	77	87	97	80	104	99	185	97	99	176	132	98	120	176	96	115	89
Česká republika	58	100	45	50	56	47	60	57	107	56	58	102	77	57	70	102	56	67	52
Dánsko	130	224	100	112	124	104	135	128	240	126	129	228	172	128	156	228	125	150	115
Finsko	115	199	89	100	112	93	120	114	213	112	115	203	153	114	139	203	111	133	103
Francie	103	177	79	89	100	83	107	102	190	100	102	181	136	101	124	181	99	119	92
Irsko	125	215	96	108	121	100	129	123	230	121	124	219	165	123	150	219	120	144	111
Itálie	96	166	74	83	93	77	100	95	178	93	96	170	127	95	116	169	92	111	86
Lucembursko	101	175	78	88	98	81	105	100	187	98	101	179	134	100	122	178	97	117	90
Maďarsko	54	93	42	47	53	43	56	53	100	53	54	95	72	53	65	95	52	62	48
Německo	103	177	79	89	100	83	107	102	190	100	102	181	136	101	124	181	99	119	92
Nizozemí	101	173	78	87	98	81	105	99	186	98	100	177	133	99	121	177	97	116	90
Polsko	57	98	44	49	55	46	59	56	105	55	56	100	75	56	68	100	55	65	51
Portugalsko	76	130	58	65	73	61	78	74	140	73	75	133	100	74	91	133	73	87	67
Rakousko	102	175	78	88	99	82	106	100	188	99	101	179	135	100	122	179	98	117	90
Řecko	83	143	64	72	81	67	86	83	153	81	83	102	114	82	100	146	80	96	74
Slovensko	57	98	44	49	55	46	59	56	105	55	57	100	75	56	69	100	55	66	51
Spojené království	104	179	80	90	101	84	108	103	192	101	104	183	138	102	125	183	100	120	93
Španělsko	87	149	67	77	84	70	90	85	160	84	86	153	115	85	104	152	83	100	77
Švédsko	112	194	87	97	109	90	117	111	208	109	112	198	149	111	135	197	108	130	100

Zdroj : OECD

Často bývá nízká relativní cenová hladina dávana do souvislosti s nízkým HDP na obyvatele, který vyjadřuje produktivitu práce ve smyslu spotřeby práce na jednotku výroby. V této souvislosti byla naše nízká relativní cenová úroveň často přeceňována, když se státy Evropské unie obávaly silné cenové konkurence nových členských států. Rozdíly cenových hladin však v Evropské unii existovaly i před vstupem nových členských států. I v zemích Eurozóny, kde by jednotná měna měla zaručit větší transparentnost při porovnávání cen, jsou cenové hladiny výrazně rozdílné i u obchodovatelného zboží. To dokládá, že existují i jiné faktory ovlivňující konkurenceschopnost výrobku, jako je například nedůvěra k dodavatelům z určité země z důvodu nižší vymahatelnosti práva nebo neochota k výměně osvědčených partnerů či nedostatečným kvalitativním nebo módním parametrům. Toto je problém i České republiky a budování dobré pozice na zahraničních trzích velmi záleží i na utváření hospodářské politiky a s ní související dobré fungování institucí, což je jev, který byl v první polovině devadesátých let poměrně podceňován. Konkurenceschopnost je tedy nutno brát jako velice široký pojem, který má mnoho složek. Jsou to nejen makroekonomické faktory

jako cenové hladiny, měnové kurzy nebo úrokové míry, ale také například schopnost domácích výrobců proniknout na zahraniční trhy a s tím související vládní politika na podporu exportu, použití technologií ovlivňujících kvalitu výrobků i například úroveň legislativy v daném státě. Je to směs rozmanitých faktorů, z nichž některé se jen velmi těžko měří, nebo nejsou měřitelné vůbec, v konečném měřítku se ale všechny podílí na tom, jak se bude výrobek prodávat na cílovém trhu a jestli jeho prodej bude schopný pokrýt náklady a vygenerovat určitý zisk i z dlouhodobého hlediska.²⁷

V následující tabulce jsou uvedeny relativní cenové hladiny u vybraných typů služeb.

Tabulka 14 : Relativní cenové hladiny ve vybraných sektorech služeb v roce 2005
(EU-25 = 100)

	Energie	Komunikační služby	Dopravní služby	Rekreační a kulturní služby	Služby restaurací a hotelů
EU-25	100	100	100	100	100
Belgie	107	112	111	87	105
Česká republika	85	46	106	34	51
Dánsko	155	144	82	130	149
Estonsko	56	54	83	60	65
Finsko	91	135	78	111	123
Francie	98	100	111	114	109
Irsko	117	104	116	107	128
Itálie	103	87	103	92	103
Kypr	90	106	43	75	102
Litva	58	44	59	41	60
Lotyšsko	49	43	102	47	61
Lucembursko	92	97	81	104	99
Maďarsko	70	62	91	57	60
Malta	41	84	94	53	70
Německo	127	106	107	105	93
Nizozemí	138	117	100	104	101
Polsko	76	62	96	60	66
Portugalsko	99	74	102	69	75
Rakousko	115	108	98	105	97
Řecko	69	61	108	83	91
Slovensko	86	48	101	40	47
Slovinsko	80	78	71	71	66
Spojené království	76	127	91	112	117
Španělsko	92	86	101	97	92
Švédsko	124	138	75	117	120

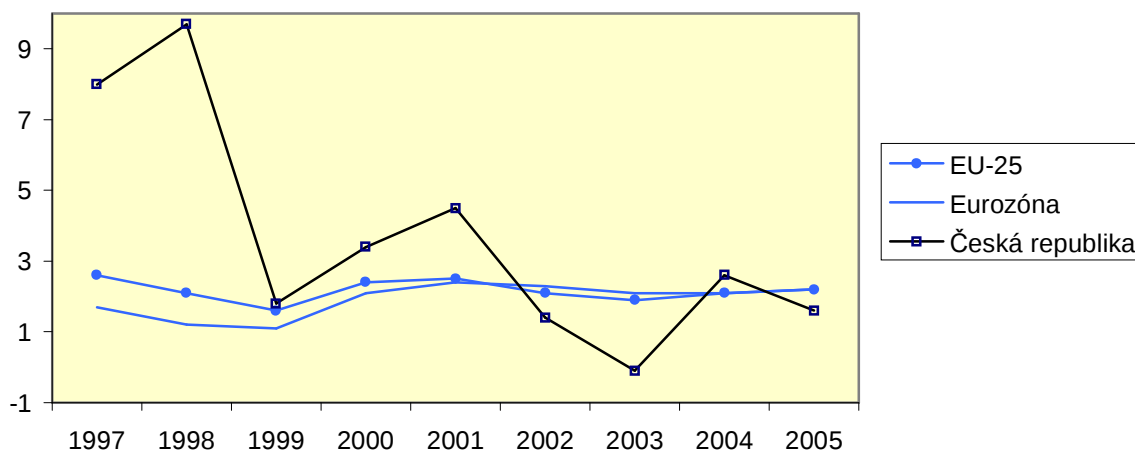
Zdroj : Eurostat

²⁷ Více viz Turek, O.: O čem vypovídá naše nízká relativní cenová hladina, Acta oeconomica Pragensia, VŠE, 2001/4

Jak je vidět z tabulky, cenové hladiny se u různých typů služeb výrazně liší. Zatímco dopravní služby v České republice mají cenovou hladinu o 6 % vyšší než je průměr v Evropské unii, sektor rekreačních a kulturních služeb, které nebývají obchodovány přes hranice, je pouze na úrovni 34 % průměru EU.

Sbližování naší cenové úrovně velmi souvisí s plněním konvergenčních kritérií a pozdějším vstupem do Evropské měnové unie. Aby k tomuto jevu docházelo, musí docházet buď k nominální apreciaci kurzu nebo k vyššímu růstu cenové hladiny než je růst v ostatních zemích Evropské unie. Právě v této souvislosti bývá současná podoba maastrichtských kritérií často kritizována.

Graf 1: Srovnání růstu cen s EU-25 a Eurozónou (v %)

Zdroj: Eurostat

Z grafu je patrné, že vývoj cen v České republice oproti průměru v EU-25 a Eurozóně v minulosti značně kolísal. V posledních dvou sledovaných letech se však hodnoty již pohybovaly blízko průměru EU i Eurozóny.

7.3. Ekonomická sladěnost ČR s Eurozónou

Měření ekonomické sladěnosti zemí se provádí pomocí mnoha indikátorů. Neexistuje jediné kritérium, které by míru harmonizace mohlo samo postihnout. V této studii je hodnocen stupeň harmonizace pomocí kritérií teorie optimálních měnových oblastí.

7.3.1. Teorie optimálních měnových oblastí

Za optimální měnovou oblast, považujeme oblast, která by měla přijmout jednotnou měnu, neboť výhody z ní plynoucí nesporně převažují. Pokud chceme posoudit, zda dané

země tvoří optimální měnovou oblast, tak jak ji definoval Mundell a později i Mc Kinnon, Kenen a mnoho dalších, bereme v úvahu následující kritéria.

- **Stupeň otevřenosti ekonomiky**

Přesněji řečeno posuzujeme podíl obchodu se zbytkem měnové unie na HDP dané země. Čím více země obchoduje s ostatními zeměmi měnové oblasti, tím větší mohou být zisky plynoucí s přijetím společné měny, hlavně díky odpadnutí nákladů spojených s výměnou měn a se zajišťováním rizik.

- **Korelace ekonomické aktivity a synchronizace ekonomických šoků**

Asymetrické šoky a asynchronní ekonomické cykly jsou největší hrozbou pro optimalitu měnové unie. Čím rozdílnější je výskyt šoků a čím větší je asymetričnost ekonomických cyklů, tím větší vyvstává potřeba, aby země aplikovala specifická rozhodnutí. V měnové unii je však použití nástrojů umožňujících takováto rozhodnutí značně limitováno, neboť individuální aplikování měnově politických rozhodnutí není dovoleno. Zbývá tak možnost využít fiskálních politik, což ale vede k citelnému zvýšení nákladů na přizpůsobení se situaci.

- **Mobilita faktorů**

Mobilita práce a kapitálu usnadňuje proces přizpůsobování se ekonomiky nepříznivým šokům. V takovém případě není tak nutné sahát po měnově politických nástrojích. Například pokud zemi postihne šok v podobě snížené zahraniční poptávky po produktech dané ekonomiky a pokud země nemá možnost udržet si svou konkurenceschopnost znehodnocením měnového kurzu (jako v případě členství v měnové unii), pak dojde ke zvýšení nezaměstnanosti. Pokud je však trh práce dostatečně mobilní, dojde k přesunu pracovních sil a nezaměstnanost se opět sníží. To samé platí také pro mobilitu kapitálu.

- **Produktová diversifikace**

Země obchodující z širokým spektrem jsou méně zranitelné pokud určitý výrobní sektor postihnou negativní šoky, protože při větším množství šoků postihujících specifické sektory ekonomiky dochází k vzájemnému vytěsňování těchto šoků.²⁸

²⁸ Kenen, P.: The Theory of Optimum Currency Areas: An Eclectic View., 1969

- **Integrace hospodářských politik**

V měnové unii je aplikována měnová politika společná pro všechny země, což omezuje možnost vlivu na inflaci a následně na nezaměstnanost, což tlačí na růst sociálních nákladů. Státy s vyšší inflací, než má zbytek měnové unie, totiž ztrácí svou cenovou konkurenceschopnost. Podobnost hospodářských politik vede k jednotným představám o míře inflace, což může výrazně snížit sociální náklady měnové unie.

Na bázi teorie optimální měnové oblasti je hodnocen i stupeň sladění ČR s Evropskou měnovou unií.

7.3.2. Hodnocení stupně ekonomické harmonizace ČR s Eurozónou

Zatím nelze říci, zda se v době, kdy bude Česká republika přijímat euro, bude Evropská měnová unie podobat spíše současné měnové unii či měnové unii se zastoupením všech nynějších členů Evropské unie. Srovnání je tedy prováděno s oběma celky. Velikost rizika možných asymetrických šoků v ekonomice České republiky vůči EMU 12 a EU 25 je určována vyhodnocením stupně cyklické a strukturální sladění. Pokud nějaký asymetrický šok českou ekonomiku postihne, je důležité, aby dokázala těmto vlivům čelit a odvrátit tak negativní vlivy na ekonomiku. Pokud tedy nebude mít ČR dostatečně sladěné hospodářské cykly, musí mít dostatečné přizpůsobovací mechanismy.

7.3.2.1. Cyklická a strukturální sladění

- **HDP**

Zpomalení české ekonomiky v letech 2001 – 2002 způsobilo spolu s posilováním měny hlavně zvolnění dynamiky růstu v Evropě. V současné době dochází v EU k mírnému oživení růstu, což napomáhá i ke zrychlení růstu HDP v České republice. „Tato skutečnost by mohla naznačovat rostoucí míru cyklické sladění s EU. Na druhou stranu však pohled na sladění vývoje českého HDP s eurozónou i EU-25 přes jemnější statistické propočty prozatím tento závěr nepotvrzuje. Vývoj těchto ukazatelů od roku 1995 do roku 2003 neukazuje plynulé zvyšování sladění ekonomického cyklu v ČR a eurozóně.“²⁹

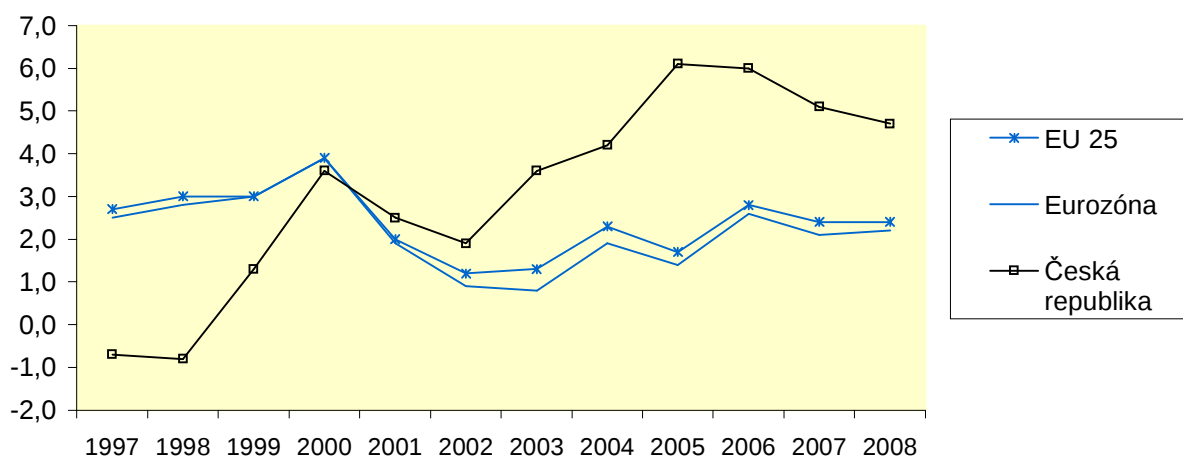
Je též velkou otázkou, zda měnový tlumí či zvětšuje výkyvy ekonomiky. Zatímco v letech 2001 – 2002 způsobilo prudké zhodnocení kurzu koruny prohloubení poklesu

²⁹ Citováno z „Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou“ (Dokument připravený Ministerstvem financí ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, schválený vládou ČR dne 12.ledna 2005)

ekonomiky, poslední vývoj naznačuje, že apreciace kurzu má pozitivní vliv na urychlení růstu ekonomiky. I když je v současnosti nominální kurz relativně stabilní

Mezi lety 2002 – 2005 vzrostlo roční tempo růstu HDP na obyvatele z necelých 2 % na 6 %, což bylo více než zaznamenaly ostatní východoevropské členské země OECD. Dosažení úrovně vyspělejších ekonomik EU je však proces, který potrvá ještě velmi dlouho a bude velmi záležet také na kvalitním naplňování dalších nutných reforem.

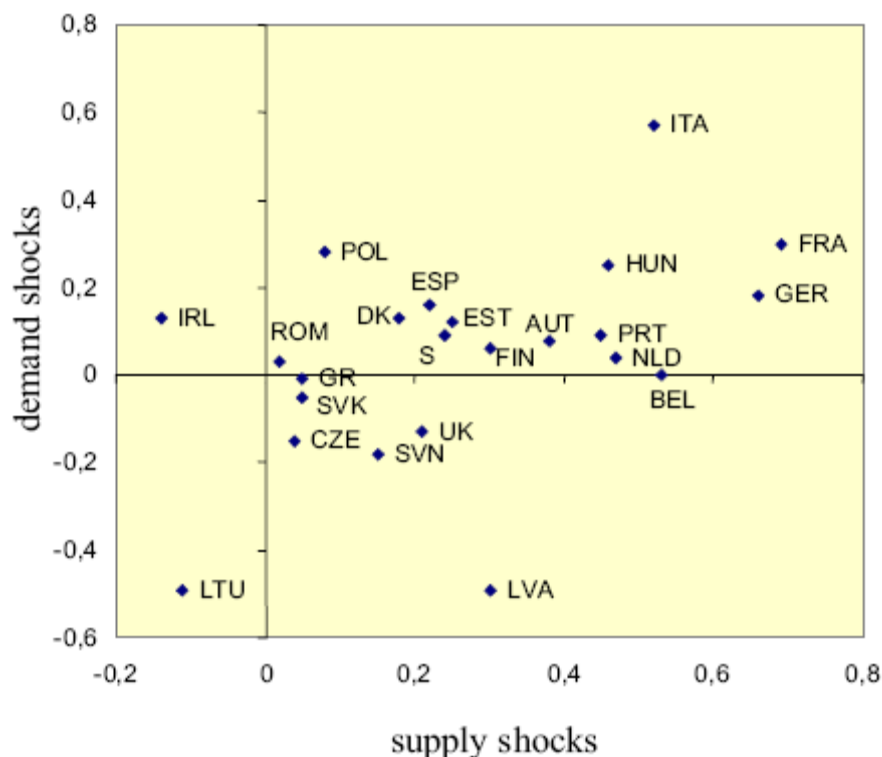
Graf 2: Reálný růst HDP (v %)

Zdroj: Eurostat

Z následujícího obrázku je patrné, že u velkých zemí jako je Německo, Francie či Itálie je korelace (v případě Francie a Německa hlavně nabídkových šoků) s Eurozónou vysoká, což je logické, neboť tyto státy tvoří, měřeno podle velikosti HDP, většinu Eurozóny. V případě České republiky nejsou výsledky příliš příznivé. Korelace s nabídkovými šoky se v roce 2001 blížila nule a korelace poptávkových šoku byla dokonce záporná. Poslední výzkumy naznačují, že výskyt poptávkových šoků v ČR ve vztahu k měnové unii se sblíží, zatímco sblížování nabídkových šoků má opačný trend.

Graf 3: Korelace nabídkových a poptávkových šoků s šoky v Eurozóně (2001)

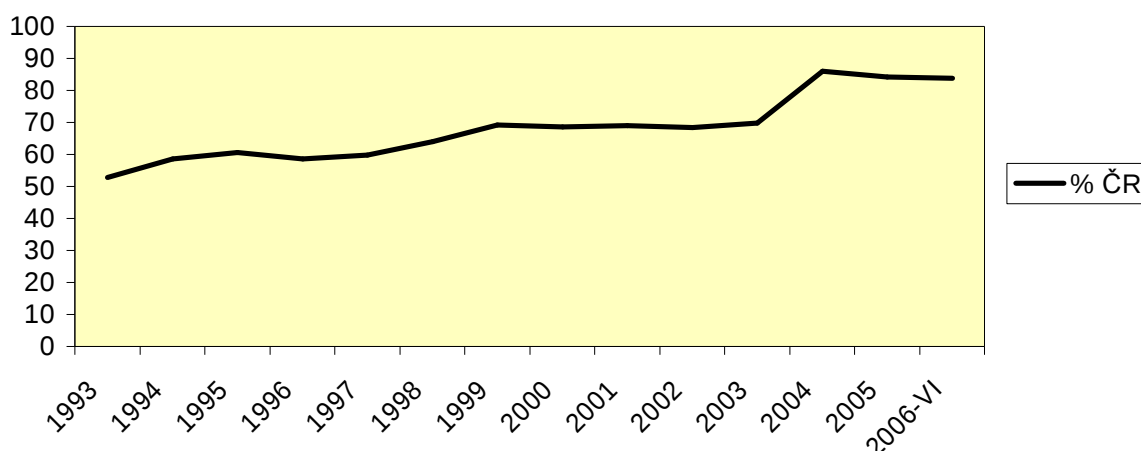

Zdroj: De Grauwe, Paul; The Euro at Stake? The Monetary Union in an Enlarged Europe (Korhonen and Fidrmuc 2001)

- **Otevřenost ekonomiky**

Vysoká otevřenost české ekonomiky je jednoznačně nejsilnějším argumentem pro přijetí jednotné měny. V letech 1993 – 2003 stoupl podíl vývozu do zemí EU z 53 % na téměř 70 %. Od roku 2004, kdy se Evropská unie rozrostla o dalších deset států, tvoří tento podíl více než 80 %. Tento fakt vytváří dobré předpoklady k tomu, aby v budoucnu docházelo k harmonizaci hospodářských cyklů s EMU. Od roku 1995 docházelo ke snižování rozmanitosti dováženého a vyváženého zboží, různorodost je však srovnatelná s ostatními zeměmi EU, pravděpodobnost výskytu asymetrického šoku tedy není vyšší než v ostatních zemích Evropské unie. U dovozů registrujeme větší škálu výrobků než u vývozu, které jsou soustředěny hlavně na skupiny „silniční vozidla“ a „elektrická zařízení, přístroje a spotřebiče.“ Příznivě hovoří také fakt, že nejvíce vývozu České republiky směřuje do největší ekonomiky EMU – Německa.

Graf 4: Podíl vývozů ČR do EU (v %)

Pozn.: Do roku 2003 jde o vývozy do EU 15, od roku 2004 do EU 24.

Zdroj: ČSÚ

Tabulka 15: Obchodní výměna se státy EU (srpen 2006)

Země původu/určení	Vývoz		Dovoz		Obrat		Bilance
	tis. USD	Pořadí	tis. USD	Pořadí	tis. USD	Pořadí	tis. USD
Německo	21 283 471	1.	18 556 213	1.	39 839 684	1.	2 727 258
Slovensko	5 440 097	2.	3 507 603	5.	8 947 700	2.	1 932 494
Polsko	3 719 234	3.	3 707 706	3.	7 426 940	3.	11 528
Francie	3 688 963	4.	3 029 577	6.	6 718 540	4.	659 386
Rakousko	3 431 467	5.	2 332 077	9.	5 763 544	6.	1 099 390
V. Británie a S. Irsko	3 166 798	6.	1 573 914	11.	4 740 712	9.	1 592 884
Itálie	3 002 881	7.	2 972 271	7.	5 975 152	5.	30 610
Nizozemsko	2 389 323	8.	2 462 240	8.	4 851 563	8.	-72 917
Belgie	1 909 966	9.	1 267 025	14.	3 176 991	12.	642 941
Maďarsko	1 892 534	10.	1 453 615	13.	3 346 149	11.	438 919
Švédsko	1 048 102	14.	690 435	18.	1 738 537	17.	357 667
Dánsko	623 111	18.	563 869	20.	1 186 980	18.	59 242
Finsko	364 787	20.	357 025	27.	721 812	24.	7 762
Slovinsko	331 247	22.	322 186	30.	653 433	26.	9 061
Řecko	287 627	24.	105 130	43.	392 757	34.	182 497
Irsko	272 468	27.	336 545	29.	609 013	27.	-64 077
Portugalsko	258 371	30.	168 259	34.	426 630	32.	90 112
Litva	215 910	33.	64 508	52.	280 418	41.	151 402
Lotyšsko	141 505	38.	16 488	67.	157 993	50.	125 017
Estonsko	105 534	43.	24 628	62.	130 162	52.	80 906
Lucembursko	86 113	46.	156 345	36.	242 458	44.	-70 232
Kypr	21 929	70.	10 185	76.	32 114	74.	11 744
Malta	9 346	87.	16 826	66.	26 172	77.	-7 480

Pozn.: Sloupec pořadí ukazuje pořadí v rámci zemí OECD

Zdroj: OECD

- **Finanční sektor**

Ze srovnání poměru aktiv k HDP zjistíme, že velikost bankovního sektoru je v České republice oproti evropskému průměru poloviční. ČR je výrazněji pozadu za ostatními zeměmi EMU v úvěrové emisi, co se však týče rozvinutosti finančního systému, je na tom naše ekonomika v porovnání s ostatními novými členskými zeměmi Evropské unie nejlépe.

V současnosti dochází k rychlému růstu úvěrů poskytovaných domácnostem. Při obezřetném řízení rizik nebude pro ČR představovat možnost budoucího rychlého růstu úvěrové emise žádný problém. S podobným vývojem bez negativních následků jsme se mohli setkat například v Řecku či Portugalsku.

V české ekonomice byl již dokončen proces snižování inflace a finanční trh funguje bez problémů i v podmínkách nízkých úrokových sazeb, což je v porovnání s ostatními srovnávanými zeměmi velké plus pro snižování rizik při zavedení společné měny.

7.3.2.2. Přizpůsobovací mechanismy

- **Veřejné finance**

Jak již bylo uvedeno výše, splněním kritérií nominální konvergence má Česká republika vyhráno jen z části. Je nutné, aby byla tato podmínka splněna i v případě nepříznivých ekonomických podmínek.³⁰ Vestavěné stabilizátory³¹ působí tím silněji, čím menší je strukturální složka veřejného sektoru. Je také nutné si uvědomit, že ač má nyní veřejný dluh značnou rezervu ve vztahu k 60 % hranici HDP, jeho růst zvyšuje nároky na dluhovou službu, která je součástí mandatorních výdajů a snižuje tak prostor pro stabilizační působení veřejných rozpočtů.

V rozpočtu na rok 2006 došlo k navýšení střednědobých výdajových rámců z důvodu očekávaného růstu strukturálních příjmů. Tento krok vyvolává debaty o tom, zda byly takovéto kroky opodstatněné.

V dalších letech bude mimo jiné nutno nalézt další prostředky pro spolufinancování projektů, na které budou vyčleněny prostředky z rozpočtů Evropské unie na roky 2007 - 2013.

³⁰ Toto je obsaženo i v Paktu stability a růstu, který státům měnové unie ukládá, aby hospodařily s dlouhodobě vyrovnaným veřejným rozpočtem, aby v případě nutnosti vyšších výdajů bylo možno schodek udržet pod 3 % hranicí.

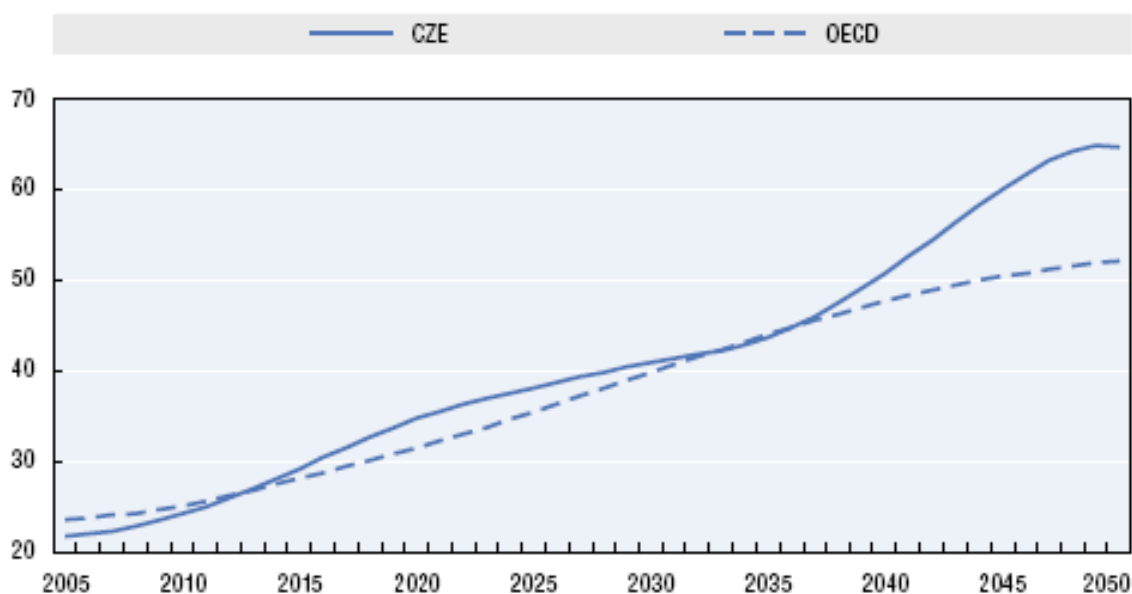
³¹ Jde o taková opatření fiskální politiky, která po svém zavedení působí v ekonomice automaticky bez dalších zásahů. Jako vestavěný stabilizátor působí hlavně daně.

“Aby byly plně využity prostředky EU, vzroste potřeba spolufinancování ze současných zhruba $\frac{1}{4}$ procenta HDP na zhruba $\frac{3}{4}$ procenta HDP. Vytváření prostoru pro tyto a další nezbytné investice do infrastruktury vyžaduje ještě silnější kontrolu výdajů ve všech oblastech tak, aby nebylo ohroženo postupné přibližování k vyrovnanému rozpočtu.”³²

Důchodová reforma

Stárnutí obyvatelstva České republiky s sebou přináší i nutnost změny financování důchodového systému, neboť současný systém by v budoucnu přinesl obrovské tlaky na výdajovou stránku rozpočtu, což by bylo z dlouhodobého hlediska neudržitelné. Následující graf zachycuje, jak by se měla vyvíjet demografická míra závislosti do roku 2050, jinak řečeno kolik osob v důchodovém věku by mělo připadat na jednoho člověka v produktivním věku v jednotlivých letech v budoucnosti.

Graf 5: Demografická míra závislosti

Pozn.: Demografická míra závislosti je kalkulována následujícím způsobem:

$100 * (\text{obyvatelstvo starší 65 let}) / (\text{obyvatelstvo ve věku 20-64 let})$.

Zdroj: Odhady sekretariátu OECD založené na studii OSN OSN - World Population Prospects 1950-2050 (The 2002 Revision).

V roce 2005 bylo vytvořeno pět návrhů důchodové reformy, které předmětem zkoumání speciální pracovní skupiny pro důchodovou reformu. Navrhované možnosti se dají shrnout následovně:

- Vytvoření virtuálních účtů

³² Citováno z : „Ekonomický přehled České republiky, 2006“, OECD

- Průběžně financovaný systém s vyčleněním příspěvkově definovaného pilíře
- Stávající systém s parametrickými změnami
- Průběžně financovaný systém rozšířený o příspěvkově definovaný pilíř

Podle OECD by některé návrhy mohly být vylepšeny aniž by se změnil základní přístup v nich obsažený. Doporučuje posílit návrhy o automatickou indexaci důchodů namísto nahodilého zvyšování.

V této oblasti zůstává mnoho nevyřešených otázek, například jak těsná vazba by měla být mezi výdělkem a důchodem a s tím související problém do jaké míry nechat jednotlivce, aby si sami šetřili na důchod. Na jedné straně zde vyvstává hrozba toho, že občané budou krátkozrací a nevytvoří si takové úspory, ze kterých by mohli v budoucnu důstojně žít. Na druhé straně těsnější vazba mezi výdělkem a důchodem motivuje k práci a přispívá k tomu, že si lidé ochotněji spoří na důchod, neboť příspěvek je vnímán mnohem pozitivněji než daň.

Negativně je ve zprávě OECD vnímán fakt, že návrhy neřeší v dostatečné míře otázku sociální záchrané sítě a také to, že se pracovní skupina nezabývala otázkou zdanění důchodů a dávek sociálního zabezpečení. Je třeba detailně posoudit systém dotací a daňových úlev při dobrovolných příspěvcích do soukromých penzijních fondů, které jsou podle mezinárodních zkušeností často nákladné dostatečně nepřispívají k tvorbě větších úspor.

Reformy ostatních oblastí veřejného sektoru

Pokroky v této oblasti jsou značně nerovnoměrné. V případě zdravotnictví je příprava reformy ještě níže než u důchodového systému. V posledních letech se vystřídalo mnoho ministrů a každý se snažil předložit svou vizi budoucího směřování zdravotní péče. Žádný plán však nebyl dostatečně propracovaný a neměl širší podporu v politickém ani odborném spektru.

Jistého pokroku bylo docíleno v případě zdokonalování rozpočtového systému. Omezil se počet mimorozpočtových fondů a byla vytvořena nová pravidla umožňující převádět nevyužité prostředky jednotlivých ministerstev do následujícího roku, čímž došlo k částečnému snížení ne hospodárného nakládání s penězi z rozpočtu. Slabým místem však zůstává celková kontrola veřejných výdajů. „Je potřeba zvážit takové úpravy pravidel, které by zachovaly stávající výhody tohoto uspořádání, zvláště v případě investičních výdajů a programů EU, a současně umožnily zachovat kontrolu nad výdaji ze strany ministerstva

financí. Jednou z cest, která by měla být využita, je provázat možnost převodu prostředků s pokrokem při zavádění výkonově orientovaného rozpočtování,“ píše se ve zprávě OECD.

Mělo by se také více využívat takzvaných PPP projektů (Public Private Partnership), ve kterých veřejný a soukromý sektor intenzivněji spolupracují, neboť takovéto partnerství může usnadnit financování projektů, musí však být správně nastaveno, aby se předešlo vzniku nežádoucích dlouhodobých závazků.

Reforma veřejných výdajů v regionech a obcích

Reforma veřejných výdajů není důležitá jen na úrovni ministerstev a ústředních orgánů, ale též na úrovni obcí a krajů. Na tomto poli je třeba věnovat pozornost efektivnosti zajišťování veřejných služeb i zodpovědnosti těchto celků za dosažené výsledky. V České republice je více než 6000 obcí a řada z nich pro svou příliš malou velikost nedokáže zajistit takové veřejné služby, které by byly efektivní a ekonomické. Tento problém by mohla pomoci vyřešit podpora spojování obcí prostřednictvím vyšších finančních pobídek. Takovými pobídkami mohou být například progresivnější mechanismus přerozdělování daní, jednorázové kompenzace nákladů spojených se slučováním či přidělování dotací takovým způsobem, který zvýhodňuje akce většího rozsahu.

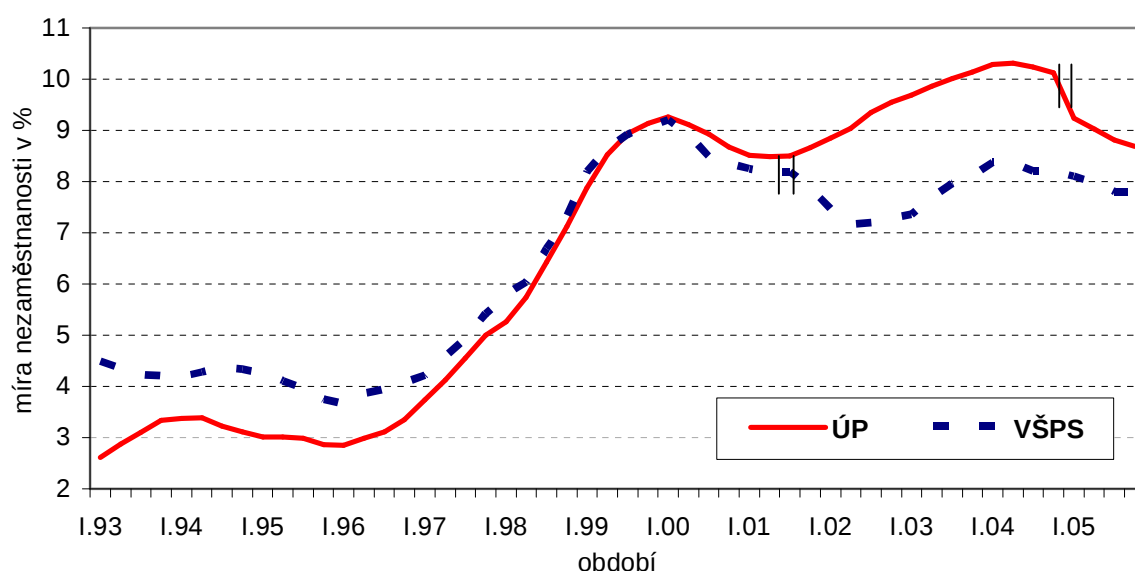
Měl by se také hledat lepší způsob spolupráce obcí při poskytování služeb, k čemuž by mohlo dopomoci výhodnější přerozdělování daní obcím, které podepíší dohodou o vzájemné spolupráci. Dále je nutné, aby veřejnost na místní úrovni měla možnost sledovat nakládání s příjmy krajů a obcí. Vyjádření OECD k dalším opatřením, která by měla být přijata na úrovni krajů a obcí je následující: „Také by měla být přijata různá opatření ke zvýšení transparentnosti. Měla by být dále rozvíjena veřejně přístupná databáze účtů krajů a obcí a Nejvyšší kontrolní úřad by měl mít více pravomocí pro provádění auditu obcí. Z hlediska zodpovědnosti je zapotřebí zavést další pobídky pro účast v projektech porovnávání nákladů a výkonů (benchmarking), má-li se benchmarking stát komplexním a všestranným národním systémem. Transparentnost veřejných zakázek a dohled nad nimi také vyžaduje zlepšení.“

- **Mobilita trhu práce**

Lepší využívání lidských zdrojů může vedle zvyšování produktivity výrazně přispět ke zvyšování HDP na obyvatele. I když je schopnost trhu práce vstřebávat negativní šoky je ve srovnání s evropským průměrem relativně dobrá, nelze však opomenout, že evropský trh práce se nachází v situaci, kdy je nezbytné uskutečnění strukturálních reforem. V některých

oblastech však Česká republika za evropským průměrem výrazně zaostává. Velmi problematické je například zaměstnávání osob s nízkou kvalifikací. V roce 2004 bylo mezi lidmi s nejnižším vzděláním registrována téměř 23 % nezaměstnanost, což bylo za Slovenskem a Polskem třetí nejvyšší číslo v rámci Evropské unie, jak se můžeme přesvědčit v grafu v Příloze 3.³³ Tento nepříznivý jev má navíc rostoucí trend. Rok 2004 byl spolu s přelomem roku 1999/2000 pro míru nezaměstnanosti kritickým rokem. K tomuto stavu přispívá také vysoké zdanění práce a přísná legislativa v oblasti zaměstnávání osob na dobu neurčitou a také vysoké sociální dávky, které tyto osoby nemotivují od hledání zaměstnání

Graf 6: Sezónně očištěné míry nezaměstnanosti podle úřadů práce a podle VŠPS

Pozn.: VŠPS – Výběrové šetření pracovních sil
Zdroj: ČSÚ

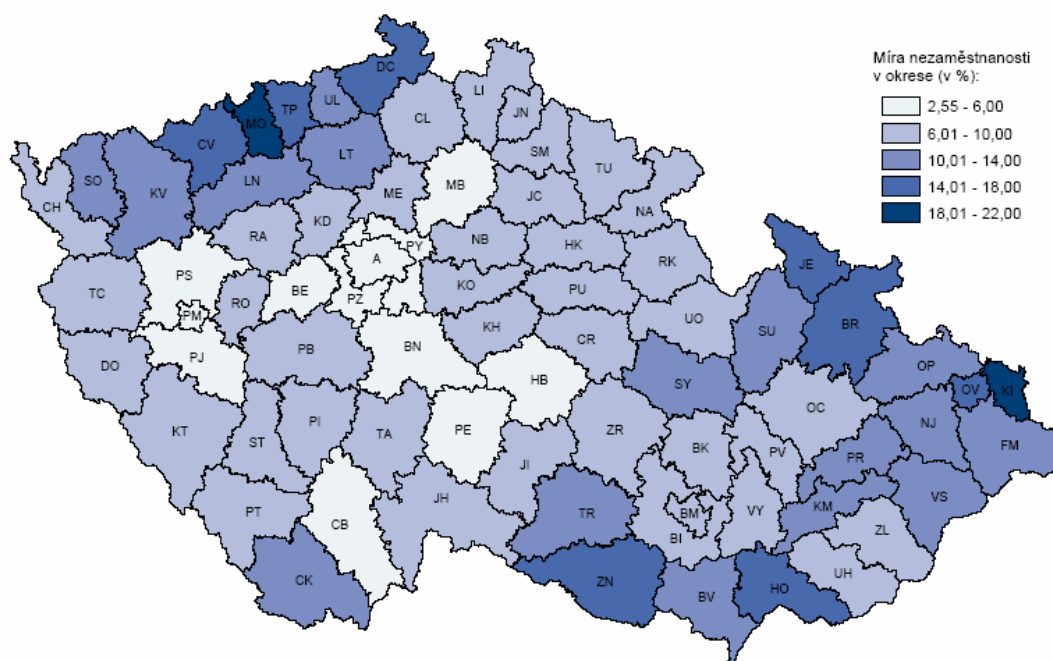
Ve porovnání s dalšími zeměmi EU má Česká republika velké problémy s regionálními rozdíly v míře nezaměstnanosti. Příčinu můžeme hledat v regionálním nesouladu mezi nabídkou a poptávkou práci, v neochotě pracovní síly hledat práci dále od bydliště a částečně také v nedokončeném uvolňování trhu s byty.

Nejvíce postižené regiony jsou již tradičně Ústecký a Moravskoslezský kraj (konkrétně v okresech Most, Karviná, Ostrava-město, Chomutov a Teplice).

Následující obrázek zachycuje míru nezaměstnanosti v jednotlivých okresech k 31.12.2005.

³³ Problémem je, že srovnatelnost může být zkreslena různými přístupy v evidenci nezaměstnaných osob.

Mapa 1: Míra nezaměstnanosti v okresech ČR - k 31. 12. 2005 (Pramen: ÚP, MPSV ČR)

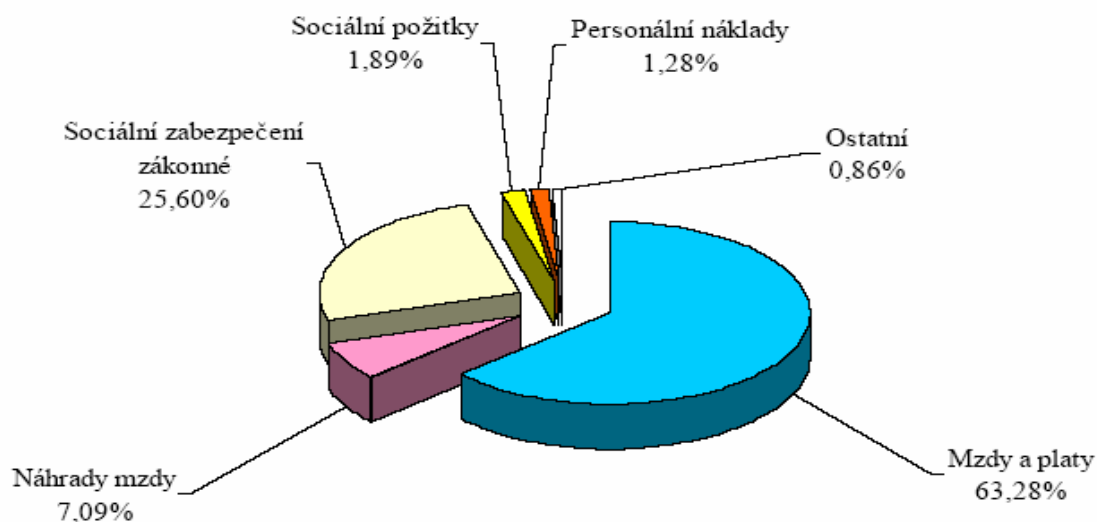
Co se týče pružnosti reálných mezd, ČR zaznamenává podobnou úroveň, jaká je ve většině srovnávaných zemí. Tento fakt však může být podstatně zhoršován rostoucí mírou dlouhodobé nezaměstnanosti. Obecně dvě pětiny nezaměstnaných jsou bez práce více než rok. Míra nezaměstnanosti je v České republice dlouhodobě vyšší u žen než u mužů. V roce 2005 byl rozdíl v nezaměstnanosti 3,3 % ve prospěch mužů.

Ačkoli hospodářský růst byl v posledních obdobích poměrně vysoký se vzrůstající tendencí, na snížení míry nezaměstnanosti se to neprojevalo, což může být vysvětleno racionalizací a restrukturalizací výroby a nahrazováním pracovních sil stroji. Vzrostla také příliv levné pracovní síly z Východu. Nároky na kvalifikaci pracovní síly se tedy neustále zvyšují a méně vzdělaní lidé jsou postupně vytlačováni z trhu práce, což se podepisuje na rostoucí dlouhodobé nezaměstnanosti.

Ve srovnání s ostatními zeměmi je vliv minimální mzdy na pružnost nízkých mezd a na tvorbu pracovních míst nižší než v některých jiných státech Evropské unie, její výše však může pro mnoho zaměstnanců v některých oblastech znamenat riziko ztráty zaměstnání, pokud nebude pro zaměstnavatele únosná. Od 90. let dochází k neustálému zvyšování minimální výše mzdy, což způsobuje snižování konkurenceschopnosti v mezinárodním měřítku a negativně působí na tvorbu nových pracovních míst.

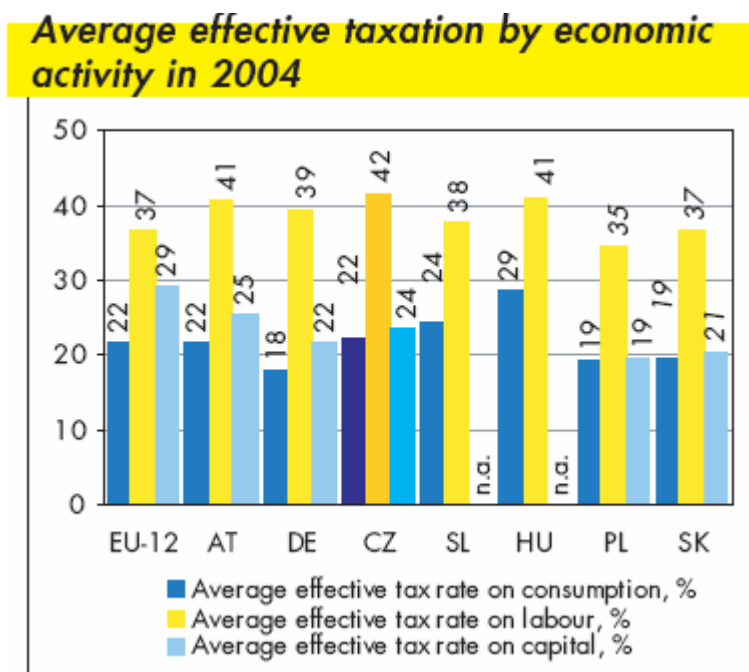
Ochrana zaměstnanců je v naší ekonomice nižší než v některých jiných státech EU jako například v Řecku či Portugalsku, celkové zdanění práce spolu s odvody na sociální a zdravotní pojištění je však vyšší, což pružnost trhu práce významně snižuje, jak se můžeme přesvědčit z následujících grafů. K posílení flexibility by mělo pomoci navrhované zavedení účtů pracovní doby.

Graf 7: Struktura nákladů práce v roce 2004

Zdroj: ČSÚ

Graf 8: Průměrná efektivní míra zdanění ekonomické aktivity v roce 2004

Zdroj: Strategy Czech Republic, October 2006, studie Raiffeisenbank

Pro budoucí zvyšování produktivity je důležitý růst vzdělanosti obyvatel. V některých oblastech je funguje systém vzdělávání relativně dobře, je však zapotřebí dalších reforem hlavně v oblastech terciárního vzdělávání, neboť v České republice je mezi pracující populací jedna z nejnižších úrovní vysokoškolsky vzdělaného obyvatelstva v rámci zemí OECD. Počet středoškolsky vzdělaných osob je naopak relativně vysoký. I přes pokles počtu mladých lidí by měl zájem o vysoké školy v budoucnu nadále růst. Podle OECD by zavedení školného na veřejných vysokých školách dopomohlo k lepší reakci škol na dnešní měnící se požadavky a také by pomohla vysokým školám vypořádat se s dalším nárůstem počtu studentů.

Tabulka 16: Produktivita práce na 1 zaměstnance

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
EU-25	100	100	100	100	100	100	100	100	100	:
Eurozóna	109.5	108.5	107.8	107.0	106.6	106.0	105.9	105.5	104.7	98.8
Belgie	125.0	125.8	126.2	127.5	128.3	129.0	127.8	128.1	127.6	120.7
Česká republika	58.3	58.1	59.0	60.2	61.5	63.5	65.8	68.2	70.0	68.1
Dánsko	103.6	104.9	104.4	102.0	103.2	104.2	106.5	106.7	107.2	102.2
Německo	103.1	101.2	100.1	99.6	100.2	99.7	101.4	101.6 ^(f)	100.5	95.1
Estonsko	39.2	43.5	45.0	47.4	50.0	52.8	58.6	62.0 ^(f)	65.5	65.5
Řecko	86.8 ^(e)	90.4 ^(e)	91.8 ^(e)	96.9 ^(e)	100.4 ^(e)	98.6 ^(e)	98.4 ^(e)	99.1 ^(f)	99.8	95.4
Španělsko	100.2	97.5	97.5	98.7	99.6	98.1	97.3	96.0 ^(f)	94.6	88.6
Francie	122.9	122.0	122.2	120.3	120.4	119.0	119.0	118.8 ^(f)	118.4	111.9
Irsko	120.0	121.8	123.3	127.1	127.9	128.3	127.4	126.5 ^(f)	127.2	122.0
Itálie	122.4	121.2	118.6	115.0	111.6	110.3	108.0	106.4 ^(f)	105.4	99.0
Kypr	74.8	79.2	78.6	77.2	73.6	75.3	75.6	76.2 ^(f)	76.7	73.3
Lotyšsko	35.6	38.3	39.4	40.2	41.3	42.7	46.3	49.3 ^(f)	52.3	52.3
Litva	38.3	40.8	44.8	44.8	47.1	49.6	53.1	55.4 ^(f)	58.0	57.5
Lucembursko	160.2	159.2	148.0	149.5	156.0	157.0	160.9	161.1 ^(f)	159.6	149.9
Maďarsko	59.3	61.7	65.4	67.7	67.8	69.0	69.8	71.3 ^(f)	72.0	68.9
Malta	:	90.2	85.5	86.9	84.4	81.7	80.4	80.3 ^(f)	79.9	75.6
Nizozemí	103.9	105.0	107.0	105.7	106.2	107.4	107.8	107.5 ^(f)	107.1	101.4
Rakousko	:	:	:	:	:	:	:	109.9 ^(f)	109.6	:
Polsko	55.4 ^(e)	58.0 ^(e)	50.3	51.5	59.5	62.1	63.0	63.2 ^(f)	64.3	62.4
Portugalsko	71.9	71.9	71.4	71.3	65.9 ^(f)	65.9 ^(f)	65.5 ^(f)	64.9 ^(f)	64.4	60.7
Slovinsko	70.0	69.7	71.2	70.9	72.5	75.4	76.9	78.7 ^(f)	80.3	77.9
Slovinsko	52.2	54.5	55.9	58.9	58.8	60.3	62.1	63.5 ^(f)	66.0	64.6
Finsko	110.0	110.9	111.8	110.3	108.4	109.4	108.3	110.3 ^(f)	111.1	106.2
Švédsko	106.6	106.6	102.5	101.4	103.9	106.3	104.4	105.2 ^(f)	105.5	100.5
Velká Británie	102.5	103.4	104.9	107.3	107.0	107.2	106.6	106.8 ^(f)	107.0	101.7

Pozn: 2007 a 2008 predikce, f – forecast, e – estimated, Zdroj: Eurostat

- **Bankovní sektor**

Kapitálová přiměřenost českých bank

Kapitálovou přiměřeností se rozumí poměr určité formy vlastního kapitálu a rizikových aktiv banky. Podle pravidel by tento ukazatel měl mít hodnoty vyšší než 8%. Vyšší hodnoty znamenají stabilnější pozici banky. Podle vyjádření ČNB jsou na tom hůře banky, které vyplácejí dividendy do zahraničí, podle dalších vyjádření se ale nejde o nebezpečný jev. Co se týče naší ekonomiky, mají české banky dostatečně vysokou kapitálovou přiměřenost. Následující tabulka zachycuje vývoj kapitálové přiměřenosti za období 2003 - 2006 a ke konci třetího a šestého měsíce letošního roku.

Tabulka 17: Kapitálová přiměřenost českých bank

	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005	31.03.2006	30.06.2006
Kapitál v mil. Kč	142 639	145 735	167 142	174 503	178 588
Kapitálové požadavky k bankovnímu portfoliu v mil. Kč	73 294	85 758	105 159	110 164	116 179
Kapitálové požadavky k obchodnímu portfoliu v mil. Kč	5 545	7 040	7 596	9 001	7 589
Kapitálová přiměřenost v %	14,47	12,56	11,86	11,72	11,54

Zdroj: ČNB

Následující tabulka ukazuje skladbu úvěrového portfolia v jednotlivých obdobích. Jak je patrné z tabulky, podíl ohrožených úvěrů na celkových je poměrně nízký, což je pro stabilitu bankovního sektoru dobrým signálem.

Tabulka 18: Kvalita úvěrového portfolia (úvěry hodnocené jednotlivě)

	31.12.2003	31.12.2004	31.12.2005	31.3.2006	30.6.2006
Klasifikované úvěry celkem (v mil. Kč)	114 009	118 826	127 750	135 967	146 583
v tom: sledované	64 400	74 320	80 657	89 409	97 794
nestandardní	19 298	19 344	17 988	16 742	18 638
pochybné	6 913	5 306	7 624	6 851	6 841
ztrátové	23 398	19 857	21 481	22 965	23 309
Podíl klasifikovaných úvěrů na úvěrech celkem v %	11,15	10,84	11,73	12,01	12,3
Ohrožené úvěry celkem (v mil. Kč)	49 608	44 506	47 093	46 558	48 789
Podíl ohrožených úvěrů na úvěrech celkem v %	4,85	4,06	4,33	4,11	4,09

Zdroj: ČNB

7.4. *Vliv přímých zahraničních investic na reálnou konvergenci*

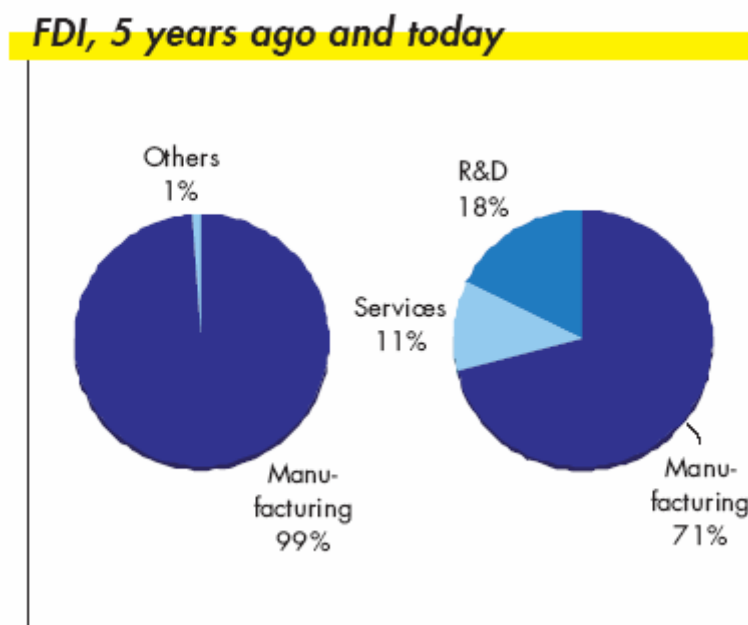
Dva faktory jsou obecně považovány za velmi důležité při procesu reálné konvergence transformujících se ekonomik. Za prvé to jsou přímé zahraniční investice jako významný nositel technologického a manažerského know-how, za druhé to je úloha lidského kapitálu, jehož existence je vnímána jako zásadní z důvodu snadnějšího zavádění nových technologií a také proto, že ovlivňuje obchodní a průmyslovou specializaci dané země.

Výsledky za uplynulá léta ekonomické transformace přivedly české ekonomy k závěru, že české hospodářství může být stabilizováno a oživeno jen s pomocí výrazného přílivu přímých zahraničních investic. Ekonomické výsledky podniků v České republice, hlavně těch větších, byly většinou velmi špatné. Vláda, opozice, odborové svazy, zaměstnanci i vedení podniků dnes požaduje odprodej zbývajících do rukou strategických zahraničních vlastníků.

Politická a ekonomická stabilizace České republiky vytvořila spolu s relativně přijatelným právním rámcem dobré podmínky pro výrazný příliv zahraničního kapitálu. Od roku 1998 začal do ČR intenzivně proudit kapitál v podobě přímých zahraničních investic, který se po přepočtu na HDP nebo počet obyvatel blížil hodnotám špičkové světové úrovně. V roce 2002 dosáhl příliv vrcholu když po přepočtu na obyvatele činil 913 USD, což činilo asi 55 % HDP.

Tento vývoj zastavil pokles ekonomiky a pomohl nastartovat ekonomický růst. Na druhou stranu je jejich příliv spojen i se značnými náklady v podobě různých stimulů, které mají přilákat zahraniční investory. Dalším, daleko větším problémem je také to, že investice šly v minulosti převážně do výrobních procesů zaměřených na montáže a pracovně náročné úkony. Tento trend je nejlépe charakterizován růstem podílu zušlechťovacích prací. Podíl takovýchto výrobků na exportu byl již v roce 1999 vyšší než 30 %, což je jev, který je patrný především u podniků se stoprocentní zahraniční účastí. V posledních letech došlo k výraznému nárůstu přímých zahraničních investic do oblastí s vyšší přidanou hodnotou, nicméně tento podíl je stále nízký.

Graf 9: Struktura přímých zahraničních investic

Zdroj: Strategy Czech Republic, October 2006, studie Raiffeisenbank

V posledních letech často zaznívala tvrzení, že díky přímým zahraničním investicím dochází ke zvyšování technické a kvalifikační úrovně. Avšak vzhledem k tomu, že i u takových výrobků jako jsou elektronická zařízení, stroje či nástroje převládají zušlechťovací práce, je nutné brát toto tvrzení s rezervou.

V mezinárodních kooperačních sítích jsou tedy české podniky postaveny spíše na nižší úrovni a jejich podíl na přidané hodnotě je v rámci těchto aliancí minimální. Výzkum a vývoj, faktory které přispívají největším dílem k utváření přidané hodnoty, jsou zatím téměř ve všech případech situovány mimo území České republiky. Z takového vývoje můžeme usuzovat, že ekonomická konvergence české ekonomiky s vyspělými tržními státy potrvá ještě nejméně několik desetiletí.

Na závěr uvádím hlavní diskutovaná témata a výzvy pro ČR ve znění, v jakém je ve svých textech zmiňuje Česká národní banka:

- *“plnění maastrichtských kritérií konvergence, především ve fiskální oblasti, bude zřejmě obtížnější, než se dosud předpokládalo;*
- *i v případě splnění maastrichtských kritérií by předčasné přijetí eura mohlo mít pro českou ekonomiku nepříznivé důsledky, vyplývající z možné nedostatečné míry reálné konvergence při současné ztrátě autonomie měnové politiky ČNB;*

- *na příkladu Irska, Portugalska a Španělska se dá předpokládat, že dojde k udržení stávající vysoké úrovně či ke zvýšení přílivu přímých zahraničních investic (stabilita měny je jedním z určujících faktorů, které ovlivňují rozhodnutí zahraničních investorů; k tomu přistupuje požadavek stability daňového systému a stability trhu pracovních sil; proto bude ČR jako součást HMU atraktivnější, než státy mimo ni); na druhé straně však existuje riziko, že přímé zahraniční investice nevyřeší problém zaostávajících regionů, do kterých se těchto investic nedostane dostatečné množství;*
- *finanční služby by měly zlevnit; integrace národních kapitálových trhů při používání stejné měny pravděpodobně povede k vyšší likviditě a rozvoji nových finančních nástrojů v euro; otevřou se nové možnosti financování a investování především posílením zdrojů financování prostřednictvím zvýšení vydávaných obligací společnostmi v euro na úkor zdrojů od bank, což by mělo vést ke snížení finančních nákladů společností a k další integraci finančních trhů; na druhé straně i ke zvýšení konkurenčních tlaků na banky transakční náklady na směnu měn a náklady, spojené s řízením devizových transakcí se sníží; na makroekonomické úrovni by tento vývoj měl vést k dalšímu ekonomickému růstu“*

Závěr

Česká republika prošla za posledních sedmnáct let obrovským vývojem. Aplikovaný systém centrálně plánovaného hospodářství se ukázal být silně neefektivní a dlouhodobě neudržitelný. ČR se tedy vydala cestou opačnou a spolu s dalšími zeměmi střední a východní Evropy se začala orientovat směrem k tržnímu hospodářství. Transformační proces, ačkoli dosud neexistovaly zkušenosti z jiných zemí, které by se mohly využít, byl úspěšný a z bývalých centrálně plánovaných ekonomik se staly konkurenceschopné tržní ekonomiky.

Již na počátku se zraky České republiky ubíraly směrem k západoevropským státům, bez jejichž pomoci byl takovýto proces téměř nemožný. Na počátku byl tedy jeden jasný cíl – docílit takových ekonomických, politických a dalších změn, aby byla naše ekonomika schopna stát se plnohodnotným členem Evropské unie. V roce 2004 byly tyto snahy završeny a Česká republika se stala, spolu s dalšími deseti zeměmi, novým členem toho integračního uskupení. Tím však tato cesta nekončí. Nyní má ČR další cíl, který navazuje na ten předchozí – vstoupit do systému ERM II a po dvou letech se stát členem Evropské měnové unie. Tento krok je vzhledem k vysoké otevřenosti pro malou českou ekonomiku velice důležitý a vzhledem k závazku, který ČR svým vstupem do Evropské unie přijala, také nevyhnutelný.

Nelze ho však libovolně naplánovat k určitému datu. Státy s jednotnou měnou si pochopitelně nepřejí, aby nové státy přinášely do tohoto uskupení rizika nestability, která se v oblasti se společnou měnou snadno přelévají na ostatní členské státy.

Těmto možným rizikům se Evropská měnová unie se snaží alespoň zčásti zabránit formulací určitých kritérií, jejichž splnění je pro přijetí jednotné měny nezbytné.

Česká republika si, co se týče vyhodnocení plnění maastrichtských kritérií, vede většinu případů relativně dobře. Růst cen v ČR není dramatický, v roce 2004 bylo inflační kritérium sice překročeno o 0,4 %, v roce 2005 již byla o 0,6 % nižší, než je povolené maximum pro růst cen. Z dlouhodobého hlediska je inflace v České republice nízká. Díky cenové stabilitě není problém plnit i další kritérium limitující výši úrokových sazeb. Do roku 1997 byly úrokové sazby v ČR z důvodů restriktivní politiky poměrně vysoké. V současné době výše desetiletých úrokových sazeb ze státních dluhopisů nepřekračuje stanovenou hodnotu. U měnového kurzu dochází z dlouhodobého pohledu a nominální apreciaci, což je přirozeným jevem při zvyšování ekonomické úrovně.

Problematickým, a to nejen z pohledu plnění podmínek pro přijetí společné měny, se jeví schodek veřejných rozpočtů. V roce 2004 překročil schodek 3 % hranici o 1,8 % a na tento rok je předpokládán deficit ve výši 3,8 %. Znepokojující je fakt, že dosud nebylo učiněno mnoho kroků, které by tento nepříznivý vývoj do budoucna zvrátily. I když se může zdát, že v posledních letech schodek klesl, snížení bylo většinou způsobeno jiným způsobem zaúčtování rozpočtových výdajů/nákladů než systematickými změnami v hospodaření s veřejnými prostředky. S plněním tohoto kritéria mají problémy i země v samotné měnové unii, jako například Francie či Německo. Jejich pasivní postoj k této tomuto problému vyvolal nelibost hlavně u malých států Evropské měnové unie. Nutno dodat, že Pakt stability a růstu, požaduje, aby byl udržován dlouhodobě vyrovnaný rozpočet, což je podmínka, kterou zřejmě Česká republika nesplní ještě dlouho.

I když ekonomika ČR zdaleka nedosahuje hranice pro maximální výši vládního dluhu (v roce 2005 byl vládní dluh o více než 40 % nižší než průměrný konsolidovaný veřejný dluh v Eurozóně, který činil téměř 71 %), jeho rostoucí tendence nedává důvody k optimismu. Dluhová služba je totiž mandatorním výdajem, který musí být vyplácen za každé situace, což podstatně snižuje funkci rozpočtu jako stabilizačního prvku při různých negativních výkyvech. Rostoucí dluh pak může negativně působit na investory a způsobit oslabení měny.

Přijetím společné měny se výrazně změní postavení České národní banky. Hlavní úlohu v měnové politice bude hrát Evropská centrální banka. Guvernér ČNB bude zasedat v Radě guvernérů a bude se podílet na hlasování o měnových opatřeních. Současný systém rozhodování je ale vhodnější pouze pro menší počet členů. Bude-li mít v budoucnu Evropská měnová unie počet členů, jako je nynější počet států EU, bude při takovémto systému rozhodování, při kterém má každá země jeden hlas, nesmírně složitější. Při rozdílném ekonomickém vývoji se tak může mnohem snáze stát, že budou přijata taková opatření, která jsou vhodná jen pro menší část (měřeno velikostí HDP) měnové unie.

Jak již bylo popsáno v úvodu této práce, nominální konvergence je jen jedním aspektem souvisejícím s přijetím jednotné měny. Druhým velkým tématem je reálná konvergence České republiky k Eurozóně. Pokud budou zraky upřeny pouze k nominálním kritériím, pak se může lehce stát, že negativní aspekty převýší přínosy společné měny. Je nutné, aby si byly ekonomiky měnové unie co nejvíce podobné, neboť je aplikována jednotná měnová politika pro všechny státy.

Co se týče ekonomické úrovně, HDP na obyvatele v paritě kupní síly byl v roce 2005 zhruba na úrovni 74 % EU-25 a křivka vývoje tohoto ukazatele je dlouhodobě rostoucí.

Dlouhodobě také dochází ke sblížování cenové hladiny České republiky s vyspělejšími státy Evropské unie. V současné době nedosahuje cenová hladina České republiky v porovnání s cenovými hladinami většiny vyspělejších států Evropské unie ani 60 %. Díky působení Balassa – Samuelsonova efektu však dochází k postupnému sblížování těchto hodnot.

Dále byla hodnocena úroveň ekonomické sladění České republiky s Eurozónou a se státy Evropské unie pomocí kritérií vymezujících optimální měnové oblasti.

Vysoká otevřenost české ekonomiky (podíl vývozu do EU na celkových vývozech činí v současné době více než 80 %) hovoří jednoznačně ve prospěch společné měny.

Co se týče cyklické sladění s Eurozónou a Evropskou unií, výsledky již nejsou tak příznivé. V letech 2001 – 2002 došlo k poklesu evropské ekonomiky, což se projevilo i v ekonomice ČR a v současnosti dochází k oživení růstu v Evropě, což má vliv i na naši ekonomiku, nedá se však říci že by tyto ekonomiky vykazovaly velkou míru sladění hospodářských cyklů. I u samotných států Eurozóny je korelace nabídkových a poptávkových šoků různá a ekonomiky nevykazují ideální míru sladění.

Co se týče finančního sektoru, jehož velikost je oproti evropskému průměru zhruba poloviční, ten funguje relativně dobře i v podmínkách nízké inflace a nízkých úrokových měr.

Pokud českou ekonomiku po vstupu do EMU postihne nějaký negativní šok, je důležité, aby fungovaly i jiné přizpůsobovací mechanismy, které by tyto negativní výkyvy ztlumily, než je měnová politika. Na tu totiž Česká republika po přijetí eura nebude mít vliv. Takovýmito přizpůsobovacími mechanismy jsou například veřejné finance. Česká republika však stojí před mnoha velkými úkoly, kterými je třeba se intenzivně zabývat, aby byly veřejné finance schopny tuto funkci plnit. Je to především reforma důchodového systému a zdravotnictví. I přes nespočet diskusí na tato témata je však změna těchto systémů zatím na počátku.

Je též nutno se zabývat veřejnými výdaji na úrovni krajů a obcí. Žádoucí je snížení neefektivnosti při zajišťování veřejných služeb a zvýšení spolupráce jednotlivých menších obcí na projektech, která zajistí větší ekonomičnost projektů.

Dalším přizpůsobovacím mechanismem je trh práce. Pokud vykazuje dostatečnou mobilitu, dokáže tlumit dopady hospodářských výkyvů. Bohužel, tento ukazatel není pro Českou republiku příznivý. Důvody lze spatřovat mimo jiné ve vysokých regionálních rozdílech v nezaměstnanosti, vysokém zdanění práce (efektivní míra zdanění práce dosahovala v roce 2004 42 %) či ve vysokých sociálních podporách v nezaměstnanosti, které nemotivují hlavně osoby z nižší kvalifikací k hledání práce.

Bankovní sektor by mohl být také dobrým stabilizačním faktorem ekonomických výkyvů. Kapitálová přiměřenost českých bank dosahovala v roce 2007 hodnoty 11,54 %, přičemž hodnoty nad 8 % jsou považovány za uspokojivé.

Důležitým prvkem pro zvyšování ekonomické úrovně České republiky jsou také přímé zahraniční investice. Ačkoli se podíl investic do výzkumu a vývoje zvýšil a v současné době tvoří asi 18 % přímých zahraničních investic, procento investic do oblastí s nízkou přidanou hodnotou je stále vysoké.

V říjnu tohoto roku bylo definitivně rozhodnuto, že Česká republika v roce 2010 euro nepřijme. Vzhledem ke skutečnostem popsáním v této práci se však domnívám, že je to spíše pozitivní fakt. Zatím totiž, dle mého názoru, Česká republika nedosáhla takového stupně vývoje ekonomiky, která by umožnila bez rizik využít přednosti společné měny.

Literatura

1. Belke, A.: Gros D., Estimating the Costs and Benefits of EMU: The Impact of External Shocks on Labour Markets, Centre for European Policy Studies, Brussels 1997
2. Bureš, J.: Pakt stability a růstu: rovní a rovnější, <http://www.businessinfo.cz>, 26.11.2003
3. Bureš, J.: Zaostrěno na rozpočet, zaostrěno na deficit, 6.1.2003, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=623>
4. Communication from the Commission on the information strategy for the euro, European Commission, 1998
5. Čapek, A.: Hájek M., Mertlík P., Konkurenceschopnost české ekonomiky, kap.z Kubišta V. a kol., Vybrané problémy vývoje konkurenceschopnosti české ekonomiky v mezinárodním srovnání, 2000
6. Čermák, J. Dvořák, J.: Chudé nebereme, týdeník EURO 12/2001
7. ČR euro v roce 2010 nepřijme. Náhradní termín prozatím neexistuje, 26.10. 2006, <http://www.euractiv.cz/cl/24/3140/CR-euro-v%20roce-2010-neprijme.-Nahradni-termin-prozatim-neexistuje>.
8. De Grauwe, P.; The Euro at Stake? The Monetary Union in an Enlarged Europe, 2003, <http://cesifo.oxfordjournals.org/cgi/reprint/49/1/103.pdf>
9. Economic and monetary union, Compilation of Community legislation, European Commission, Brussels, 1999
10. Eichengreen, B.; Europe, the Euro and the ECB: Monetary Success, Fiscal Failure, January 2005, Journal of Policy Modeling (May 2005).
11. Ekonomický přehled České republiky, 2006; OECD
12. Fantová, D.: Konvergenční kritéria a Česká republika – cesta do EMU, bakalářská práce, VŠE, 2004
13. Frait, J., Komárek L.: Dlouhodobý reálný měnový kurz koruny a jeho determinanty, VP č. 9, Praha 1999, <http://www.cnb.cz/pdf/c-vp9-99.pdf>
14. Galí, J.; Monacelli T.; Optimal Monetary and Fiscal Policy in a Currency Union, draft, July 2006
15. Chlumský, J.: Ekonomická konvergence mezi ČR a EU, Acta oeconomica Pragensia, VŠE, 2002/6
16. Jakš, J.: Quo vadis Evropská unie, ETC Publishing, Praha, 1998
17. Janáček, K.: Nespěchat s přijetím eura, týdeník EURO 9/2004
18. Janáčková, S.: Vyrovnávání cenových hladin a cenových relací ČR vůči EU: přípustné tempo konvergence a hlavní makroekonomické souvislosti (produktivita, inflace a měnová politika, kurs), <http://www.vlada.cz/1250/vrk/rady/ses/dokumenty/studie/janackova.pdf>.
19. Kurzový mechanismus ERM II a kurzové konvergenční kritérium, materiál k informaci pro vládu ČR, 15.7.2003, http://www.cnb.cz/pdf/ERM_II_vlada_15_07_03_cz.pdf
20. Mach, P.: Zamlčovaná rizika zavedení jednotné měny, 6.1.2002, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=445>
21. Malát, V.: Se zavedením eura ještě není vyhráno, 23.2.2002, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=485>
22. Národní koordinační skupina pro zavedení eura v ČR rozhodla o variantě zavedení eura, červen 2006, http://www.mfcr.cz/cps/rde/xchg/mfcr/hs.xsl/tiskove_zpravy_26649.html?year=2006
23. Nešvera, V. a kolektiv: Reálná konvergence ČR a EU, Vnější ekonomické vztahy České republiky, Grafické závody Hronov, s.r.o., 2003
24. Pichová, B.: Lukáš Z., Hradová M., Česká republika a Evropská unie (vybrané kapitoly), VŠE 2002
25. Real and nominal convergence in the transition accession countries, European Economy NO 6/2002,
26. Salvatore, D.: The euro as an international currency; The European Union and the Euro: Economic, Institutional and International Aspects, European Commission, Brussels, 1998
27. Schor, A.D., L' euro comme monnaie internationale: perspectives et aspects politiques; L' Union Européenne et L' Euro: Aspects Économiques, Institutionnels et Internationaux, Commission européenne, Bruxelles, 1998
28. Srholec, M.: Tomšík V., Maastrichtská kritéria: před použitím protřepat, týdeník EURO 50/2001
29. Srholec, M.: Tomšík V., Spása zvaná euro, týdeník EURO 4/2002
30. Strategy Czech Republic, October 2006, studie Raiffeisenbank

31. Taušer, J. : Tradiční teorie měnového kurzu v podmínkách ekonomické transformace, disertační práce, VŠE, Katedra mezinárodního obchodu, 2004
32. Trakal, S.: Základní poslání ČNB v měnové oblasti, 6.1.2002, <http://www.integrace.cz/integrace/clanek.asp?id=443>
33. Turek, O.: O čem vypovídá naše nízká relativní cenová hladina, Acta oeconomica Pragensia, VŠE, 2001/4
34. Vyhodnocení plnění maastrichtských konvergenčních kritérií a stupně ekonomické sladění ČR s eurozónou (Dokument připravený Ministerstvem financí ČR, Ministerstvem průmyslu a obchodu a Českou národní bankou, schválený vládou dne 12. ledna 2005) http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/Vyhodnoceni_Maastricht_kriteria_2004_CZ.pdf

Internetové stránky institucí

<http://europa.eu.int/comm/eurostat/>

<http://www.czso.cz>

<http://www.oecd.org>

<http://www.mfcr.cz>

<http://www.mpsv.cz>

<http://www.vlada.cz>

<http://www.cnb.cz>

Seznam tabulek

Číslo	Název	Strana
1	Saldo vládního sektoru bez čistých půjček jako % HDP	20
2	Saldo státního rozpočtu jako %HDP	23
3	Celkový konsolidovaný veřejný dluh jako % HDP	24
4	Inflace v ČR a hodnoty inflačního kritéria	25
5	Dlouhodobé úrokové sazby z korunových úvěrů	26
6	10leté úrokové sazby z vládních dluhopisů na sekundárním trhu	26
7	Vývoj nominálního kurzu koruny vůči euru	26
8	Index vývoje nominálního kurzu (v % , průměrný kurz koruny vůči euru ve sledovaném období 33,79619 CZK/EUR = 100 %)	27
9	HDP na obyvatele podle PPP jako % HDP na obyvatele v EU	38
10	Reálný efektivní směnný kurz zemí EU (rok 1995=100)	41
11	Dynamika CPL ČR k Německu v letech 1997 – 2003	43
12	Komparativní cenová úroveň ČR v letech 1993-2002	44
13	Relativní cenové hladiny vybraných evropských zemí	45
14	Relativní cenové hladiny ve vybraných sektorech služeb v roce 2005 (EU-25 = 100)	46
15	Obchodní výměna se státy EU (srpen 2006)	52
16	Produktivita práce na 1 zaměstnance	60
17	Kapitálová přiměřenost českých bank	61
18	Kvalita úvěrového portfolia (úvěry vyhodnocené jednotlivě)	62

Seznam grafů

Číslo	Název	Strana
1	Srovnání růstu cen s EU-25 a Eurozónou (v %)	47
2	Reálný růst HDP (v %)	50
3	Korelace nabídkových a poptávkových šoků s šoky v Eurozóně (2001)	51
4	Podíl vývozu ČR do EU (v %)	52
5	Demografická míra závislosti	54
6	Sezónně očištěné míry nezaměstnanosti podle úřadů práce a podle VŠPS	57
7	Struktura nákladů práce v roce 2004	59
8	Průměrná efektivní míra zdanění ekonomické aktivity v roce 2004	59
9	Struktura přímých zahraničních investic	63

Přílohy

Příloha 1

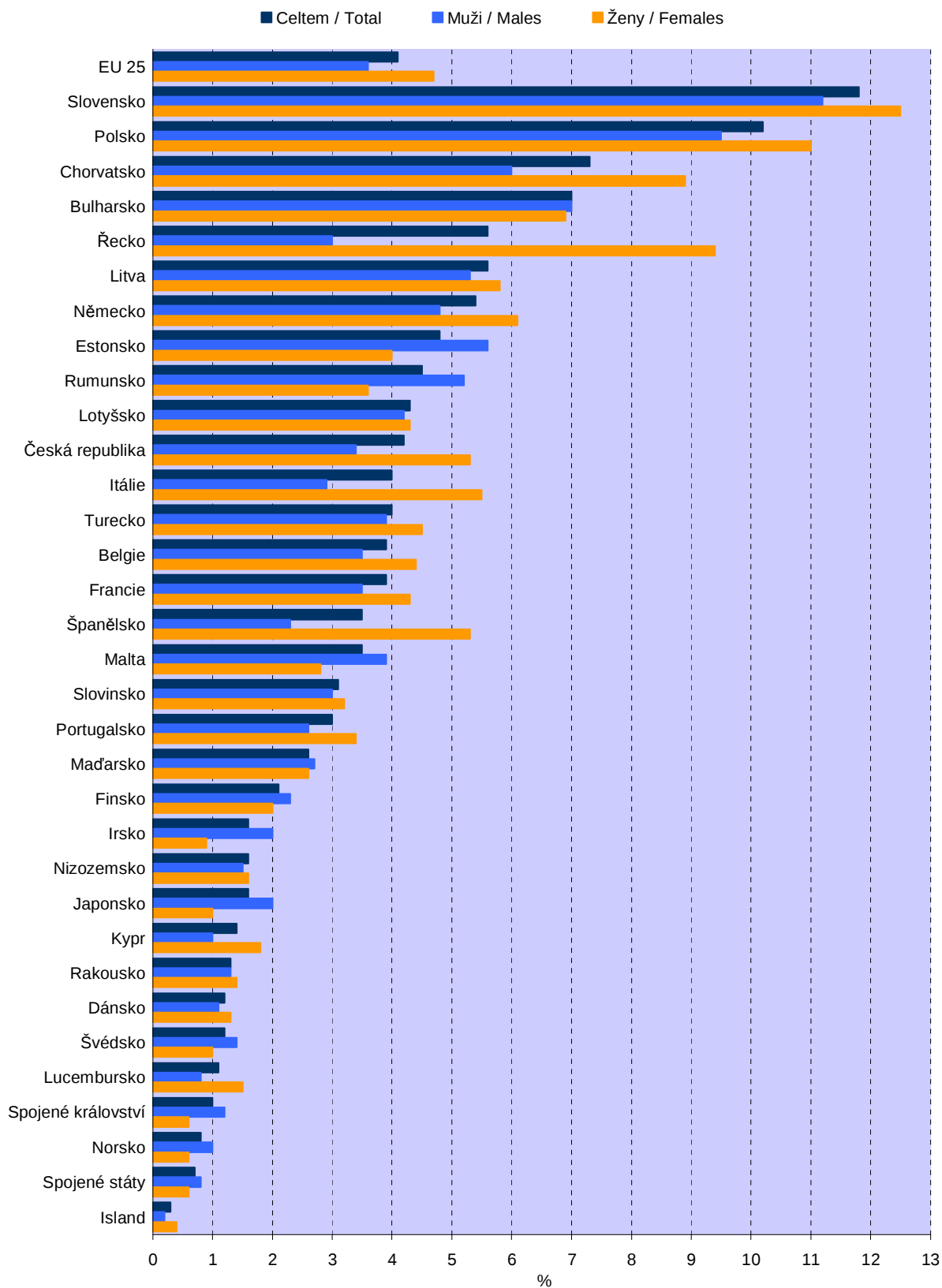
Formy koordinace hospodářské politiky v HMU (Zdroj : ČNB)

	politiky	formy koordinace	způsob koordinace	instituce	postupy
Jednotná politika	Měnová politika	Jednotná politika Eurozóny	Jedna instituce	ECB	
	Kurová politika	Jednotná politika Eurozóny	Koordinace v Radě	Rada, EK, ECB, Euroskupina	
	Politika volné soutěže	Jednotná politika	Realizace EK	Členské státy, EK, Rada	
Úzká koordinace	Rozpočtová politika (bilance)	Smlouva o ES, Vzájemná dohodnutá pravidla a cíle, Výměna informací, Peer review	Koordinace v Radě, Společná fóra	Členské státy, EK, Rada, Euroskupina	Postup při nadměr. deficitu, Pakt stability a růstu, Hlavní směry hospodář. politik
Slabá koordinace	Policy mix	Dialog, Výměna informací	Společná fóra	Rada, EK, ECB, Euroskupina, sociální partneři	
	Rozpočtová politika (kvalita veřejných financí)	Vzájemně odsouhlasené cíle	Koordinace v Radě	Členské státy, EK, Rada, Euroskupina	Pakt stability a růstu, Hlavní směry hospodář. politik
	Vývoj mezd	Dialog, Výměna informací	Společná fóra	Rada, EK, ECB, sociální partneři	Makroekonomický dialog (Kolínský proces), Hlavní směry hospodář. politik
	Politiky trhu pracovních sil (strukturální reformy)	Výměna informací, Diskuse o nejlepší praxi, Hlavní směry hospodářských politik, Peer review	Koordinace v Radě	Členské státy, EK, Rada, Sociální partneři	Hlavní směry pro zaměstnanost (Lucemburský proces), Hlavní směry hospodář. politik
	Politiky kapitálových trhů a produktů (strukturální reformy)	Výměna informací, Diskuse o nejlepší praxi, Hlavní směry hospodářských politik, Peer review	Koordinace v Radě	Členské státy, EK, Rada	Zprávy o hospodářských reformách, Kapitálové trhy a produkty (Cardiff proces), Hlavní směry hospodář. politik
	Vnější zastoupení a komunikace	Dohoda o vzájemném porozumění (pouze komunikace)	Společná fóra	EK, ECB, Euroskupina	

*Euroskupina jsou členové Rady ECOFIN reprezentující eurozónu, představitel EK a ECB (pokud účast vhodná)

Příloha 2

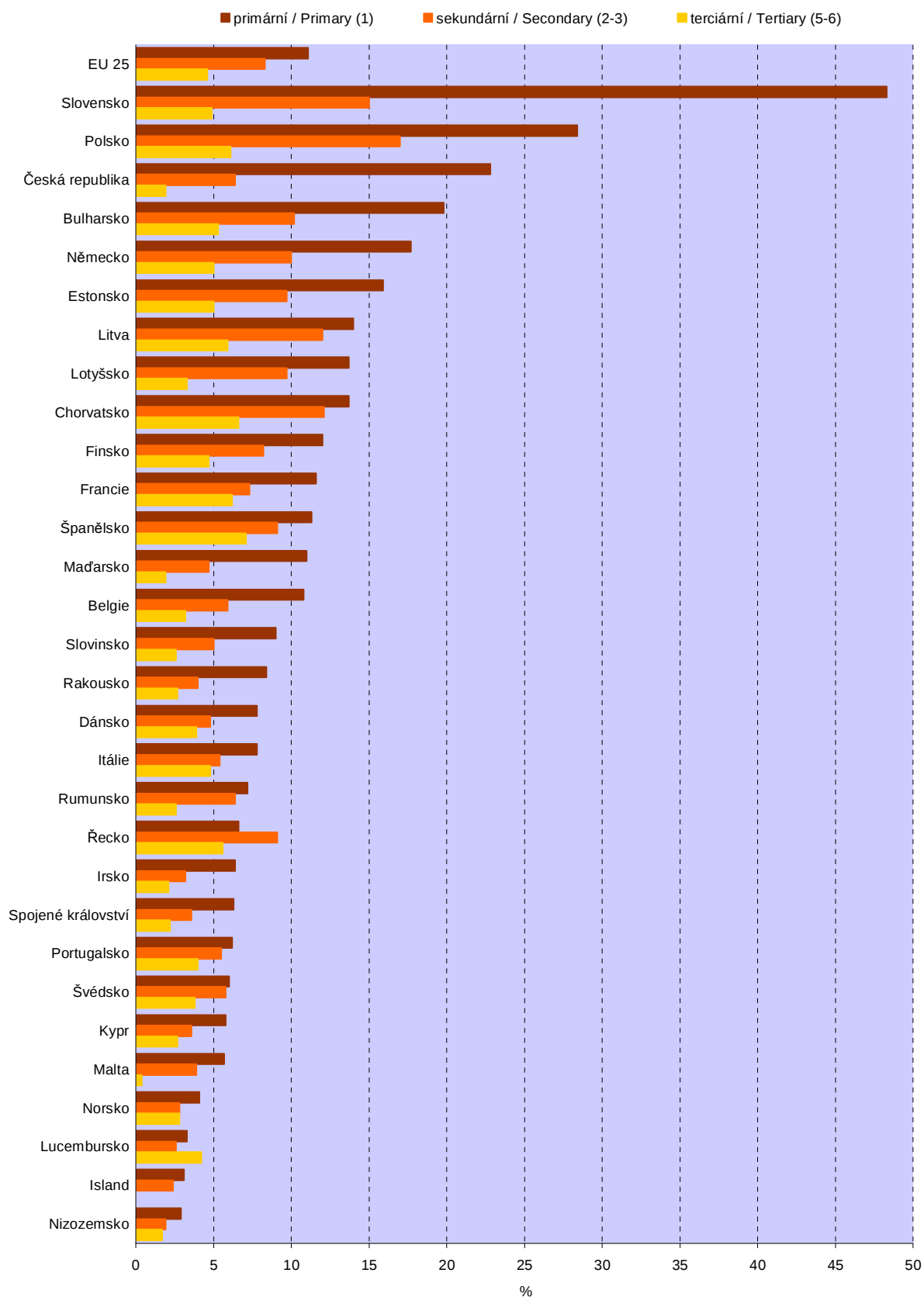
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti, 2004 Long-term unemployment rate, 2004

Zdroj: Eurostat

Příloha 3

Celková míra nezaměstnanosti podle nejvyšší dosažené úrovně vzdělání, 2004
Total unemployment rate by highest level of education attained, 2004

Zdroj: Eurostat

Anotace

Název:	Konvergenční kritéria a Česká republika – cesta do EMU
Autor:	Dana Fantová
Vedoucí DP:	Prof. Ing. Božena Plchová, CSc.
Cíl práce:	Analýza stavu plnění maastrichtských kritérií a hodnocení stupně reálné konvergence České republiky s Evropskou měnovou unií a analýza potenciálních rizik souvisejících s přijetím jednotné měny.
Počet stran	71
Počet stran příloh:	3
Klíčová slova:	měnová unie, maastrichtská kritéria, nominální konvergence, pakt stability a růstu, Evropská centrální banka, reálná konvergence, reálný kurz, ekonomická sladčnost